

UNIVERZITA PALACKÉHO V OLOMOUCI

Filozofická fakulta

Katedra asijských studií

BAKALÁŘSKÁ DIPLOMOVÁ PRÁCE

Čínská citoslovce se zaměřením na překlad do češtiny

Chinese Interjections and Translation to Czech

OLOMOUC 2014 Eva Přerostová

vedoucí diplomové práce: Mgr. Michaela Zahradníková

Prohlašuji, že jsem diplomovou práci vypracovala samostatně a uvedla veškeré použité
prameny a literaturu.

Olomouc, 5. 5. 2014

.....

Anotace

Jméno a příjmení autora:	Eva Přerostová
Název katedry:	Katedra asijských studií
Název fakulty:	Filozofická fakulta
Název diplomové práce:	Čínská citoslovce se zaměřením na překlad do češtiny
Vedoucí diplomové práce:	Mgr. Michaela Zahradníková
Počet znaků:	86 217
Počet stran:	57
Počet zdrojů a literatury:	65

Klíčová slova: čínský jazyk, citoslovce, onomatopoeia, překlad

Anotace: Práce usiluje o charakteristiku slovního druhu citoslovce, dále popisuje vlastnosti citoslovce čínských, srovnává je s citoslovci českými a jejím hlavním cílem je představit řešení jejich překladu. Za tímto účelem byl prováděn sběr dat a analýza dvou čínských literárních děl a jejich českého překladu. V práci byla citoslovce definována jako slova, která jsou typická svou příznakovou fonologickou formou, neohebností a syntaktickou nezávislostí, čemuž odpovídají citoslovce čínská i česká. Hlavní rozdíl mezi jazyky spočívá v druhu větných členů, jejichž funkce mohou citoslovce nabývat. Po stránce překladové práce dokazuje, že překlad citoslovce je náročný proces vyžadující překladatelskou analýzu, která nemusí ústit v doslovný překlad. Citoslovce jsou mnohdy překládána jinými slovními druhy či větnými členy nebo jsou při překladu vynechána.

Tímto bych chtěla poděkovat své vedoucí práce, Mgr. Michaele Zahradníkové, za její trpělivé vedení, cenné rady a připomínky.

Obsah

ANOTACE	4
OBSAH.....	6
SEZNAM TABULEK	8
EDIČNÍ POZNÁMKA.....	9
ÚVOD	10
1 CITOSLOVCE JAKO SLOVNÍ DRUH	12
1.1 CITOSLOVCE V RÁMCI JAZYKA	12
1.1.1 Citoslovce onomatopoická	13
1.1.2 Slova ikonicky motivovaná	13
1.2 VÝSKYT CITOSLOVCÍ	14
1.3 FONETICKÁ STRÁNKA	15
1.4 MORFOLOGICKÁ STRÁNKA	16
1.4.1 Dělení citoslovcí podle jejich původu	17
1.5 SYNTAKTICKÁ STRÁNKA.....	18
1.6 SÉMANTICKÁ STRÁNKA	19
2 ČÍNSKÁ CITOSLOVCE.....	21
2.1 FONETICKÁ STRÁNKA	23
2.2 MORFOLOGICKÁ STRÁNKA	24
2.3 SYNTAKTICKÁ STRÁNKA.....	25
2.4 SÉMANTICKÁ STRÁNKA	27
2.5 CITOSLOVCE A MODÁLNÍ ČÁSTICE.....	31
3 SROVNÁNÍ CITOSLOVCÍ V ČÍNŠTINĚ A ČEŠTINĚ	33
4 PŘEKLAD CITOSLOVCÍ.....	35
4.1 OBECNÉ PRINCIPY PŘEKLADU	35
4.2 PROBLEMATIKA PŘEKLADU CITOSLOVCÍ	36
4.3 POSTUP PŘI PŘEKLADU CITOSLOVCÍ.....	37
4.3.1 Překladačská řešení	39

4.4 PROBLEMATIKA PŘEKladu ONOMATOPOICKÝCH SLOV.....	41
4.4.1 Překladatelská řešení	42
ZÁVĚR.....	48
RESUMÉ.....	50
SEZNAM LITERATURY	51

Seznam tabulek

Tabulka č. 1: Rozlišení citoslovcí a částic	16
Tabulka č. 2: Citoslovce v roli větných členů	18
Tabulka č. 3: Citoslovce v čínských gramatikách	21
Tabulka č. 4: Onomatopoická citoslovce v čínských gramatikách	22
Tabulka č. 5: Tónové varianty citoslovce „啊“	23
Tabulka č. 6: Reduplikace onomatopoických citoslovcí	25
Tabulka č. 7: Čínská emocionální a kontaktní citoslovce	27
Tabulka č. 8: Čínská onomatopoická citoslovce	29
Tabulka č. 9: Variace citoslovce „hm“	33
Tabulka č. 10: Citoslovce v češtině a čínštině blízka po zvukové stránce	33
Tabulka č. 11: Shoda formy citoslovcí a podstatných jmen	38

Ediční poznámka

V textu práce jsou čínské znaky použity ve zjednodušené podobě. K jejich přepisu je uplatněna mezinárodní transkripce pinyin, kterou uvádíme v závorkách stejně jako překlady do češtiny. Pro popis významu je využívána kurzíva.

Úvod

Citoslovce jsou slovním druhem, který je často přehlížen jako jedna z nepříliš významných kategorií. Přesto přirozeně patří do slovní zásoby rodilých mluvčích, v mluvené řeči i v psaném textu zastávají důležitou roli a mají mnohé jedinečné vlastnosti. Z těchto důvodů je potřebné jim věnovat pozornost a to nejen za účelem překladu, na který se práce soustředí.

Jedním z cílů práce je vyložit různé přístupy ke kategorizaci citoslovci mezi slovními druhy a popsat jejich vlastnosti. Dále má práce za úkol seznámit čtenáře s citoslovci v čínštině a pomocí analýzy čínských literárních děl a odpovídajícího českého překladu poskytnout přehled možností, jak lze postupovat při jejich překladu do češtiny.

Práce je rozdělena do čtyř oddílů, mezi které náleží obecné představení citoslovci jako slovního druhu, popis čínských citoslovci, srovnání čínských citoslovci s českými a překlad čínských citoslovci do českého jazyka. V úvodní kapitole je nejprve definován slovní druh citoslovci a ostatní termíny pro potřebu práce. Poté následuje synchronní zpracování typických vlastností citoslovci po stránce fonetické, morfologické, syntaktické a sémantické. Druhá část práce se již konkrétně zabývá citoslovci v čínštině. Nastiňuje názory na slovní druh citoslovci v rámci čínské lingvistiky a popisuje jejich charakteristiky z hlediska fonetického, morfologického, syntaktického a sémantického. Třetí kapitola pak podle shodných hledisek stručně srovnává čínská citoslovce s českými pro potřeby překladu, kterému se věnuje závěrečná, čtvrtá kapitola práce. Čtvrtá kapitola po představení základní teorie překladu pojednává o specifikách překladu citoslovci, přičemž zvláštní pozornost je věnována citoslovcím onomatopoickým. Dále jsou představeny možné postupy překladu v rozličných situacích. Daná řešení jsou ilustrována příklady ze dvou děl významných čínských spisovatelů 20. století, ve kterých se objevuje potřebné množství citoslovci a která byla do češtiny přeložena uznávanými překladateli. Jedná se o povídku *Pravdivý příběh A Q* (1921) spisovatele Lu Xuna přeloženou Jaroslavem Průškem v roce 1951 a o hru *Monolog* (1984) spisovatele Gao Xingjiana přeloženou Denisem Molčanovem v roce 2012.

Citoslovce nepatří mezi témata široce pokrytá ve vědecké literatuře, což vede k obtížnému sběru dat. Definice citoslovcí a jejich obecné vlastnosti v této práci mají původ jak v díle českých lingvistů, tak zahraničních vědců. Informace o čínských citoslovcích však jsou čerpány téměř výhradně z literatury anglické a čínské, jelikož zdroje české jsou velmi omezené. Teoretická část pojednávající o překladu se opírá o práce *K teorii i praxi překladu* Dagmar Knittlové a *Umění překladu* Jiřího Levého, zatímco praktické postupy k překladu čínských citoslovcí vychází převážně z publikace *An Encyclopaedia of Translation* pod editorským vedením Chana Sin-waie a Davida E. Pollarda.

1 Citoslovce jako slovní druh

1.1 Citoslovce v rámci jazyka

Citoslovce jsou slova velice různorodá a s neobvyklými vlastnostmi. Ačkoli jim nebývá věnováno mnoho pozornosti, vyskytují se patrně ve všech jazycích¹ a jejich význam není zanedbatelný. Definice citoslovcí a jejich postavení v jazyce je předmětem diskuzí a názory na ně se velmi liší.

Citoslovce mají mezi slovními druhy netypické vlastnosti, což vede k tomu, že bývají považována za paralingvistická nebo za zcela nelingvistická². Mezi argumenty pro odsunutí citoslovcí na jazykovou periferii patří právě jejich podobnost s paralingvistickými prvky: „chytáme se při nich za hlavu, rozhazujeme ruce, doprovází je živá mimika v tváři, smích nebo zděšení.“³ Je patrné, že citoslovce jsou slova více přirozená a instinktivní podobně jako gesta, což je vidno i mírou motivace a ikonicity (přirozenou vazbou s realitou⁴), která se u nich uplatňuje⁵.

Mezi další důvody, proč jsou citoslovce považována za jev nelingvistický, patří jejich neobvyklé fonologické a syntaktické vlastnosti. Některá citoslovce například obsahují zvuky, které se v daném jazyce vůbec nenachází. Co se týče stránky syntaktické, citoslovce jsou ve velké míře syntakticky nezávislá, což znamená, že stojí mimo větnou skladbu⁶.

I přes tyto vlastnosti lze dokázat, že citoslovce k jazyku náleží. Nemohou být jen přirozenými zvukovými reakcemi, protože v takovém případě by ve všech jazycích nutně musely existovat stejné zvuky se stejným významem a použitím⁷. Citoslovce se ovšem mezi jazyky podstatně liší, což ukazuje na míru arbitrárnosti (tj. jsou také založena na „kolektivním zvyku“⁸). Nejsou to slova univerzální, ani nepostrádají význam⁹. Proto jak dokládá Ameke¹⁰ i Wierzbicka¹¹, jsou citoslovce jazykovými znaky.

¹ AMEKA, Felix, *Interjections: The universal yet neglected part of speech*, s. 101.

² WHARTON, Tim, *Pragmatics And Non-Verbal Communication*, s. 93.

³ ČMEJRKOVÁ, Světlá et al., *Čeština, jak ji znáte i neznáte*, s. 75.

⁴ SAUSSURE, Ferdinand de, *Kurs obecné lingvistiky*, s. 99.

⁵ WHARTON, Tim, *Pragmatics And Non-Verbal Communication*, s. 93–98.

⁶ AMEKA, Felix, *Interjections: The universal yet neglected part of speech*, s. 112.

⁷ GODDARD, Cliff, *Semantic Analysis: A Practical Introduction*, s. 184.

⁸ SAUSSURE, Ferdinand de, *Kurs obecné lingvistiky*, s. 98.

⁹ WIERZBICKA, Anna, *Cross-Cultural Pragmatics*, s. 290.

¹⁰ AMEKA, Felix, *Interjections: The universal yet neglected part of speech*, s. 113.

Jelikož se citoslovce vyznačují atypickými, paralingvistickými vlastnostmi, ale zároveň jsou jazykovými znaky, můžeme konstatovat, že stojí na hranici mezi verbální a neverbální komunikací¹².

1.1.1 Citoslovce onomatopoická

Onomatopoická citoslovce tvoří zvláštní kategorii slov, která vykazují jistou úroveň motivovanosti. Jedná se však pouze o přibližnou imitaci zvuků a po porovnání ekvivalentních výrazů z různých jazyků můžeme shledat, že i zde se projevuje jazyková konvence¹³. Jako příklad může sloužit citoslovce znázorňující zvuk vydávaný kočkami: v češtině je to „mňau“, v portugalštině „mio“, v katalánštině „meu“, v němčině „miau“¹⁴, v japonštině „nyā“, v řečtině „niau“, v islandštině „mjá“, v indonéštině „meong“¹⁵ a v čínštině 喵 (miāo). I když mají onomatopoická citoslovce co nejpřesněji zpodobňovat zvuky z okolí, lidé jsou limitováni fonologickými systémy vlastních jazyků. To vysvětluje, proč musí být tato slova nutně umělá a jejich podoby v různých jazycích odlišné¹⁶.

Zařazení tohoto druhu slov je předmětem jazykovědných diskuzí. Někteří lingvisté argumentují, že tato slova k citoslovcím nutně nepatří, protože je jejich význam spíše popisný než expresivní¹⁷. Jelikož však s ostatními typy citoslovcí sdílí „nezvyklou fonologickou podstatu“¹⁸, jsou v této práci považována za jejich specifický druh, tak jak je uvádí Wen¹⁹.

1.1.2 Slova ikonicky motivovaná

Za slova ikonicky motivovaná považujeme ta slova, jež jsou stejně jako onomatopoická citoslovce motivovaná, ale k citoslovcím nepatří. Jejich forma zpodobňuje zvuk, který s jejich významem souvisí, ale na rozdíl od onomatopoických citoslovcí daný zvuk není tím, co označují²⁰. Mohou patřit k různým slovním druhům: podstatná jména („šepot“, „kukačka“, „řehot“), slovesa („šuškat“, „kvákat“, „vrzat“),

¹¹ WIERZBICKA, Anna. *Cross-Cultural Pragmatics*, s. 290.

¹² AMEKA, Felix, *Interjections: The universal yet neglected part of speech*, s. 112.

¹³ SAUSSURE, Ferdinand de, *Kurs obecné lingvistiky*, s. 99.

¹⁴ ŠTĚPÁN, J., *K interjekcím označujícím zvuky zvířat*, s. 206.

¹⁵ POKORNÝ, Jan a Milan HANULIAK, *Lingvistická antropologie*, s. 72.

¹⁶ POKORNÝ, Jan a Milan HANULIAK, *Lingvistická antropologie*, s. 72.

¹⁷ AMEKA, Felix, *Interjections: The universal yet neglected part of speech*, s. 113.

¹⁸ AMEKA, Felix, *Interjections: The universal yet neglected part of speech*, s. 112.

¹⁹ WEN, Shaoxian, *An Active Modern Chinese Grammar & Translation*, s. 221.

²⁰ HAYWOOD, Louise M., Michael THOMPSON a Sándor HERVEY, *Thinking Spanish Translation*, s. 93.

přídavná jména („řinčivý“, „chrastivý“, „bzučivý“) či příslovce („šustivě“, „hýkavě“, „skřípavě“). Z čínských slov můžeme uvést např. podstatná jména 布谷鸟 (bùgǔniǎo, kukačka), 苦恶鸟 (kǔ'èniǎo, chřástal) či 吼猴 (hǒuhóu, vřešťan).

Závěrem definujeme citoslovce jako jazykové znaky, které stojí na pomezí verbální a neverbální komunikace. Jsou to slova nesklonná a expresivní, která odkazují k aktuální situaci, vyjadřují pocity a myšlenky mluvčího či zpodobňují zvuky. Jejich důležitým rysem je samostatnost na větné skladbě a schopnost být tak plně sdělnými²¹. Onomatopoická citoslovce, která jsou jejich poddruhem, vymezujeme od slov ikonicky motivovaných, která také sdílí vztah mezi formou a významem, avšak náleží k jiným slovním druhům.

1.2 Výskyt citoslovcí

Citoslovce jsou tradičně doménou mluveného jazyka, ale objevujeme je také v určitých typech psaného projevu, které jsou založeny na mluvené řeči či se řečí přímo zabývají.

Blízký mluvenému projevu je styl publicistický a citoslovce nacházíme často v rozhovoru, který je útvarem tohoto stylu („*Aha*, ten ekonom, *hm*. Další otázku prosím.“²²). V dalších útvarech jsou součástí citací či příkladových vět a v krásné literatuře je nacházíme v přímé řeči nebo ve vyprávění v první osobě („... zařval bolestí: „*Auuu!*“) v próze, poezii i dramatu²³. V dětské literatuře se často objevují citoslovce onomatopoická, jelikož jsou pro dětskou řeč typická („... štěká se *haf* a *haf*.“)²⁴. Ve velké míře je můžeme také nalézt v komiksech, kde jsou podstatným prvkem, který dává textu „mocný zvukový rozměr“²⁵. Na neposledním místě se vyskytují také v psané komunikaci na internetu, což jsou další texty blízké mluvené řeči²⁶.

Citoslovce se výjimečně vyskytují i ve vědeckých textech, konkrétně lingvistických a literárních, ve kterých jsou objektem výzkumu („Zajímavé je, že

²¹ PETR, J. et al., *Mluvnice češtiny 2: Tvarosloví*, s. 239–242.

²² KLEŇHOVÁ, Eliška, Postavení a užívání interjekcí v současné češtině, s. 241.

²³ KLEŇHOVÁ, Eliška, Postavení a užívání interjekcí v současné češtině, s. 241–244.

²⁴ KLEŇHOVÁ, Eliška, Postavení a užívání interjekcí v současné češtině, s. 245.

²⁵ SLEZÁKOVÁ, Markéta, Wow! To 'sem teda nečekala! Oops! To 'sem nechtěla!

²⁶ KLEŇHOVÁ, Eliška, Postavení a užívání interjekcí v současné češtině, s. 246.

nejběžnější interjekce, jakými je *ano*, *ne*, mohou v některých jazycích chybět (v irštině).“²⁷.

1.3 Fonetická stránka

Citoslovce mají příznakovou fonologickou strukturu, co se týče fonémů, které obsahují, výběru slabik a jejich intonace. Tyto vlastnosti pak ovlivňují grafickou podobu citoslovcí.

Citoslovce se vyznačují výskytem neobvyklých fonémů či jejich neobvyklých kombinací²⁸. Mezi citoslovci nacházíme fonémy, které se v daném jazyce mimo tento slovní druh nepoužívají. To jsou například mlaskavky, které vyjadřují nesouhlas, jež se vyskytují v češtině, angličtině i čínštině. Dále se u citoslovcí mohou běžně používané fonémy jazyka sdružovat do kombinací, které by jinak nebyly přípustné (v češtině např. „-ksl“, „-jbl“²⁹ ve slovech „fujtaksl“ a „fujtajbl“).

Citoslovce vykazují neobvyklé vlastnosti i v rámci slabik. Časté je jejich opakování („hahaha“) ³⁰ a u víceslovných citoslovečných výrazů také pozorujeme používání rýmu³¹, např. anglické „oopsy daisy“ (jejda).

Důležitou roli ve vztahu k citoslovcím má intonace, která má funkci významově rozlišovací a odlišuje citoslovce od ostatních slovních druhů. Typ použité intonace napomáhá posluchači určit, jaký konkrétní význam citoslovce nese. Samohlásky mohou být prodloužené, čímž se znázorňuje „velká míra jevu“ („velikananáánský“), zatímco opačnou funkci má vysoký tón³². Jestliže citoslovce komunikuje například pocit překvapení (jako čínské „哇“, wā), z intonace lze poznat, o jakou míru překvapení jde, zda se jedná o překvapení spíše negativní či pozitivní apod. Pokud citoslovce nevystupují ve funkci některého větného členu, tvoří samostatnou intonační jednotku. Tak intonace s důrazy a pauzami naznačuje, že se jedná o segment mimo větnou skladbu, který není větným členem a liší se od jiných slovních druhů, což ilustrujeme v tabulce.

²⁷ KLEŇHOVÁ, Eliška, Postavení a užívání interjekcí v současné češtině, s. 240.

²⁸ PETR, J. et al., *Mluvnice češtiny 2: Tvarosloví*, s. 240.

²⁹ PETR, J. et al., *Mluvnice češtiny 2: Tvarosloví*, s. 240.

³⁰ PETR, J. et al., *Mluvnice češtiny 2: Tvarosloví*, s. 240.

³¹ KLEŇHOVÁ, Eliška, Pojetí interjekcí v některých českých mluvnicích, s. 248.

³² POKORNÝ, Jan a Milan HANULIAK, *Lingvistická antropologie*, s. 72.

Částice	Citoslovce
Bohužel se ještě nevyjádřila.	Bohužel , ještě se nevyjádřila.
To byl panečku fór!	Panečku , to byl fór!

Tabulka č. 1: Rozlišení citoslovcí a částic.³³

Jelikož je zvuková podoba citoslovcí často netypická a vyskytují se mezi nimi neobvyklé fonémy, jejich grafický zápis nemusí přesně odpovídat zvukové realizaci. Mluvčí foném sice používají, ale daný jazyk pro jeho zachycení postrádá potřebné grafémy³⁴. Výsledkem snahy o co nejpřesnější zachycení v textu jsou různé způsoby zápisu stejného citoslovce, což je patrné také u délky zvuku. Dlouhé samohlásky či souhlásky se často v grafické podobě znázorňují: „ááách“, „psst“³⁵. Způsob zápisu je záležitostí konvence, a tak postupně dochází k ustálení jedné formy (např. v angličtině je mlaskavka zapisována „tut-tut“). Právě citoslovce, která ještě ustálena nejsou, nemusí běžní mluvčí ztotožňovat s určitou grafickou podobou³⁶, a proto se zápisy liší („hm“, „hmm“ či „mhm“³⁷).

1.4 Morfologická stránka

Citoslovce jsou slova nesklonná, což znamená, že ve flektivních jazycích nepodstupují morfologický proces ohýbání neboli flexi. Neúčastní se ani odvozování, proto nepřijímají koncovky ani afixy. Jediný morfologický proces, který se u citoslovcí objevuje, je reduplikace.

Reduplikace je děj, při kterém dochází ke zdvojení slov či slabik, např. 滴滴答答 (dīdīdādā, tik tak tik tak). Tento proces většinou znamená větší stupeň popisovaného jevu, ale v některých jazycích může mít reduplikace i úlohu opačnou, kdy reduplikovaná slova vystupují kupříkladu jako zdrobněliny. Takovým případem je mayská itzáština, která může ze slova „chäk“ (červený) vytvořit reduplikací slovo „chächäk“ (načervenalý), které značí menší míru jevu³⁸.

Citoslovce jsou zpravidla neohebná, ale přesto v některých jazycích existují citoslovce, u kterých je koncovka flexe patrná. To jsou však pouze slova, která přešla

³³ VONDRÁČEK, Miloslav, Citoslovce a částice — hranice slovního druhu.

³⁴ DUŠKOVÁ, Libuše et al., *Mluvnice současné angličtiny na pozadí češtiny*, s. 306.

³⁵ SOCHROVÁ, Marie, *Český jazyk v kostce pro SŠ*, s. 104.

³⁶ SLEZÁKOVÁ, Markéta, Wow! To 'sem teda nečekala! Oops! To 'sem nechtěla!

³⁷ PETR, J. et al., *Mluvnice češtiny 2: Tvarosloví*, s. 240.

³⁸ POKORNÝ, Jan a Milan HANULIAK, *Lingvistická antropologie*, s. 72–73.

mezi citoslovce z jiného slovního druhu i s příslušnou koncovkou a jako citoslovce jsou už neměnná³⁹. Mezi taková citoslovce patří např. „bože“, „panečku“ či „heled“.

V některých jazycích citoslovce podstupují různé slovtvorné procesy. Může to být konverze, při které je nezměněná forma slova přejata jako jiný slovní druh, či odvozování, kdy se stávají slovním druhem přijetím charakteristické přípony. Citoslovce se tak mohou stát příslovci, podstatnými jmény nebo slovesy, získávají jejich vlastnosti a jako takové je pak lze ohýbat⁴⁰. K těmto jazykům se řadí například angličtina. V první příkladové větě se citoslovce stalo slovesem a jako takové má typickou koncovku flexe „-ed“, zatímco v druhé větě je přídavným jménem s příslušnou koncovkou „-est“.

At the Annual Dentist's Convention Mr. Pulley **wowed** the audience with his encyclopaedic knowledge of gold teeth.⁴¹

Na výročním kongresu stomatologů pan Pulley ohromil obecenstvo svými encyklopedickými znalostmi zlatých zubů.

That is without doubt the **yuckiest** mouthwash I've ever tasted.⁴²

Toto je nepochybně ta nejhnusnější ústní voda, kterou jsem kdy zkoušel.

1.4.1 Dělení citoslovcí podle jejich původu

Citoslovce můžeme podle způsobu jejich vzniku členit na primární a sekundární. Citoslovce primární (nebo také původní) jsou majoritní podskupinou, která do slovní zásoby vstoupila již jako citoslovce. Oproti tomu citoslovce sekundární (či nepůvodní) mají svůj počátek ve slovech jiných slovních druhů („bože“, „vida“) či ve slovních spojeních („propánajána“)⁴³ a vyznačují se pozůstalými koncovkami. Po stránce morfologické jsou také primární citoslovce na rozdíl od těch sekundárních převážně slova monomorfemická⁴⁴.

³⁹ AMEKA, Felix, *Interjections: The universal yet neglected part of speech*, s. 106.

⁴⁰ POKORNÝ, Jan a Milan HANULIAK, *Lingvistická antropologie*, s. 72.

⁴¹ WHARTON, Tim, *Pragmatics And Non-Verbal Communication*, s. 97.

⁴² WHARTON, Tim, *Pragmatics And Non-Verbal Communication*, s. 97.

⁴³ KROUPOVÁ, Libuše. K citoslovcím v češtině a slovenštině.

⁴⁴ AMEKA, Felix, *Interjections: The universal yet neglected part of speech*, s. 111.

1.5 Syntaktická stránka

Pozice citoslovcí v rámci větné skladby je rozličná. Mohou se vyskytovat nezávisle bez jiného slovního doprovodu, mimo větnou skladbu, ale také jako některý z větných členů.

Citoslovce často tvoří „samostatné nevětné výpovědi“⁴⁵, což znamená, že nemusí být součástí syntaktických vztahů s jinými větnými členy. Bývají používána zcela samostatně „v[e] platnosti zvolací věty“ („Brr!“) nebo na začátku promluvy⁴⁶ („Ach, to je hrůza.“⁴⁷).

Citoslovce se však mohou také zapojovat do větné skladby a fungovat v roli přísudku či jiného větného členu. V takovém případě nejsou oddělena čárkami⁴⁸ ani větnou intonací.

Větný člen	Příkladová věta
Prísudek	Kocour hop na strom.
Podmět	Buch buch se ozývalo zvenčí.
Príslovečné určení	A ty se vdáš coby dup , protože seš moc hezká.
Doplněk	No vidíš, a už je ti juchajdá .

Tabulka č. 2: Citoslovce v roli větných členů.⁴⁹

Některé jazyky také používají zvláštní slovesa (ve významu „jít“, „říkat“, nebo „vydávat zvuk“), aby citoslovce do syntaxe včlenily⁵⁰. Angličtina za tímto účelem používá například sloveso „go“ (jít) a čínština sloveso „响“ (xiǎng, znít):

Nick-knock, nick-knock, went the cradle; ...⁵¹

*Klip — klap, klip — klap, buchala kolébka.*⁵²

摇篮在咯哒咯哒地响, ...⁵³

⁴⁵ PETR, J. et al., *Mluvnice češtiny 2: Tvarosloví*, s. 239.

⁴⁶ DUŠKOVÁ, Libuše et al., *Mluvnice současné angličtiny na pozadí češtiny*, s. 305.

⁴⁷ PETR, J. et al., *Mluvnice češtiny 2: Tvarosloví*, s. 243.

⁴⁸ Členící znaménka. *Pravidla.cz: pravidla českého pravopisu* [online].

⁴⁹ GREPL, Miroslav et al. *Příruční mluvnice češtiny*, s. 358.

SOCHROVÁ, Marie, *Český jazyk v kostce pro SŠ*, s. 104.

PETR, J. et al., *Mluvnice češtiny 2: Tvarosloví*, s. 241.

⁵⁰ POKORNÝ, Jan a Milan HANULIAK, *Lingvistická antropologie*, s. 72.

⁵¹ Xin Ying-Han fanyi jiaocheng: Di-jiu zhang nishengci de fanyi da'an. *Wenku* [online], s. 64.

⁵² HARDÝ, Thomas, *Tess z d'Ubervillů*, s. 32.

1.6 Sémantická stránka

Citoslovce jsou významově různorodou skupinou, která může vyjadřovat emoce a pocity mluvčího, může sloužit k navázání kontaktu či k nápodobě zvuků. Podle toho je označujeme jako citoslovce emocionální, kontaktová a onomatopoická. Jejich význam je často vágní a značně vázaný na kontext a intonaci. Proto je obtížné je popsat a způsobů popisu existuje hned několik.

Citoslovce **emocionální** slouží k projevení citů a pocitů mluvčího. Podle Čmejrkové „nemají jasný sdělovaný obsah“, což znamená, že významová složka pojmová u nich ustupuje do pozadí a převažuje složka expresivní. Jsou bezprostřední emoční reakcí mluvčího na aktuální situaci⁵⁴. U těchto citoslovců je složka citová velmi důležitá, což může vysvětlit jejich vysokou mnohoznačnost. V některých případech může jedno citoslovce dokonce fungovat ve významech zcela opačných (např. české citoslovce „ej“, jehož významem může být výskot i bolestný povzdech)⁵⁵. Význam je určován až kontextem a intonací, což představujeme na českém citoslovcu „ach“. Pod ním si lze představit škálu emocí, ale v uvedených příkladech⁵⁶ je již ze situace zřejmé, o jaký pocit konkrétně jde.

<i>Ach, to se mi nelíbí.</i>	→ nelibost
<i>Ach, to je hrůza.</i>	→ hrůza
<i>Ach, já se tak bojím.</i>	→ úzkost, obava
<i>Ach, já si snad zoufám.</i>	→ zoufalství
<i>Ach, jak s vámi cítím!</i>	→ soucit

Funkce citoslovců **kontaktových** je v navázání kontaktu s posluchačem. Patří tam otázky, žádosti či upozornění (např. „vid“ a „喂“ (wèi, haló)). Tato citoslovce mají „silně vyvinutou jednu výrazovou dimenzi – vztah k adresátovi“⁵⁷.

⁵³ Xin Ying-Han fanyi jiaocheng: Di-jiu zhang nishengci de fanyi da'an. Wenku [online], s. 64.

⁵⁴ ČMEJRKOVÁ, Světlá et al. *Čeština, jak ji znáte i neznáte*, s. 75.

⁵⁵ ZIMA, Jaroslav, *Expresivita slova v současné češtině*, s. 35.

⁵⁶ PETR, J. et al., *Mluvnice češtiny 2: Tvarosloví*, s. 243.

⁵⁷ ČMEJRKOVÁ, Světlá et al. *Čeština, jak ji znáte i neznáte*, s. 75.

Poslední skupinou jsou citoslovce **onomatopoická**, která nevyjadřují emoce mluvčího, ani nekontaktují posluchače, ale znázorňují různé skupiny zvuků. Podle Čmejkové je pro ně typické, že svůj obsah „nepojmenovávají, ale napodobují“⁵⁸. Náleží k nim kupříkladu české „haf“ a čínské „汪汪“ (wāngwāng, haf, haf).

Způsobů, jak popsat význam citoslovcí, je vícero, ale žádný z nich není zcela spolehlivým nástrojem pro jeho spolehlivé vyjádření. Jedním z možných postupů jsou parafráze, ale jelikož je význam citoslovcí poměrně široký a kontextuálně závislý, je to přístup značně problematický. Dalším postupem může být přirovnání k citoslovcem v jiném jazyce. Úskalí této metody je to, že ve dvou různých jazycích často nenacházíme citoslovce, která by si odpovídala.

哎呀 (āiyā)⁵⁹

- 1) [vyjadřuje překvapení] oh; ach: 哎呀，好大的风啊！Oh, takový hrozný vítr!
- 2) [vyjadřuje výčitku, netrpělivost, nelibost apod.] krucinál; no tohle; proboha; k sakru: 哎呀，你怎么来这么晚呢？Proboha, jak to, že jdeš tak pozdě!

Většinou se proto využívá přirovnání k citoslovcem jiného jazyka v kombinaci s pragmatickými údaji a konkrétními příklady užití⁶⁰ podobně jako v uvedené ukázce.

⁵⁸ ČMEJKOVÁ, Světlá et al. *Čeština, jak ji znáte i neznáte*, s. 76.

⁵⁹ VOCHALA, Jaromír, *Čínsko-český a česko-čínský slovník*, s. 2.

⁶⁰ GODDARD, Cliff, *Semantic Analysis: A Practical Introduction*, s. 163–4.

2 Čínská citoslovce

Definice citoslovcí a jejich pozice v rámci slovních druhů je v čínštině předmětem diskuzí a přístup k nim není v čínských gramatikách jednotný. V čínském prostředí se k této problematice také přistupuje z hlediska zařazení citoslovcí v rámci tradičního systému slovních druhů, které je obtížné. Další spornou otázkou je i umístění citoslovcí onomatopoických.

Tradiční dělení slovních druhů v čínském jazyce je na dvě skupiny podle významu. První kategorií jsou slova plnovýznamová či lexikální (实词, shící), která vyjadřují určité pojmy. K nim jsou v protikladu slova neplnovýznamová (虚词, xūcí), která mají pouze význam gramatický. Zařazení citoslovcí v rámci těchto dvou skupin je značně sporné. Některé mluvnice pokládají citoslovce (叹词, tàncí) za slova neplnovýznamová a argumentují tím, že citoslovce nemají „konkrétní význam“⁶¹. Někteří lingvisté je ale uvádějí jako slova lexikální. Např. podle Shaoa citoslovce odpovídají vlastnostem lexikálních slov: mohou fungovat jako větné členy, mohou samy tvořit větu a nemají jednu danou syntaktickou pozici jako slova gramatická⁶². Jiné gramatiky však také připouštějí, že citoslovce na pomezí obou skupin, protože mají charakteristiky slov lexikálních (např. možnost zastávat větné členy) i slov gramatických (nejasný sdělovaný obsah), a tak je nezahrnují ani do jedné z uvedených skupin. Postoje vybraných gramatik uvádíme v tabulce.

Gramatika	Přiřazená skupina
Qian ⁶³	gramatická slova
Zhu ⁶⁴	gramatická slova
Norman ⁶⁵	gramatická slova
Shao ⁶⁶	lexikální slova
Ma ⁶⁷	na pomezí

Tabulka č. 3: Citoslovce v čínských gramatikách.⁶⁸

⁶¹ LI, Dejin a Meizhen CHENG, *A Practical Chinese Grammar for Foreigners*, s. 146.

⁶² SHAO, Jingmin, *Xiandai hanyu tonglun*, s. 176.

⁶³ QIAN, Nairong, ed., *Xiandai Hanyu Gailun*.

⁶⁴ ZHU, Dexi, *Yufa jiangyi*.

⁶⁵ NORMAN, Jerry, *Chinese*.

⁶⁶ SHAO, Jingmin, *Xiandai hanyu tonglun*.

⁶⁷ MA, Zhen, *Jianming shiyong Hanyu yufa jiaocheng*, s. 38.

Čínští lingvisté se také neshodují v přístupu k onomatopoickým citoslovcím. Často je nepovažují za jeden z druhů citoslovcí, ale uvádějí je separátně jako zvláštní slovní druh označovaný jako onomatopoická slova (拟声词, nǐshēngcí, nebo také 象声词, xiàngshēngcí). Důvodem jsou některé jejich rozdílné vlastnosti, co se týče stránky sémantické (zpodobňují zvuky) či syntaktické (zbylá citoslovce vystupují řídčeji jako větné členy)⁶⁹. Tento slovní druh pak umisťují ke slovům lexikálním, gramatickým či na jejich pomezí (shodně s citoslovcí).

Existují ovšem i lingvisté, kteří je pokládají za typ citoslovcí a zdůrazňují naopak jejich vlastnosti společné. V důsledku těchto převažujících shodných vlastností, mezi které patří jejich fonologické a syntaktické rysy (např. schopnost stát samostatně mimo větnou skladbu i fungovat jako větný člen), které podrobně uvádíme v dalších kapitolách, se k tomuto přístupu připojujeme.

Rozdílné přístupy opět uvádíme v tabulce.

Gramatika	Onom. citoslovce	Přiřazená skupina
Zhu ⁷⁰	samostatný slov. druh	gramatická slova
Norman ⁷¹	samostatný slov. druh	gramatická slova
Shao ⁷²	samostatný slov. druh	lexikální slova
Ma ⁷³	samostatný slov. druh	na pomezí
Wen ⁷⁴	typ citoslovcí	gramatická slova

Tabulka č. 4: Onomatopoická citoslovce v čínských gramatikách.⁷⁵

Závěrem konstatujeme, že v čínské lingvistice nepanuje shoda v charakteristice citoslovcí a slov, která k nim náleží. V dalších kapitolách rozebíráme vlastnosti čínských citoslovcí podle jazykových plánů, při čemž onomatopoická citoslovce analyzujeme zvlášť, abychom upozornili na jejich odlišnosti.

⁶⁸ Slovní druhy v čínštině. Wiki UPOL [online].

⁶⁹ SHAO, Jingmin, *Xiandai hanyu tonglun*, s. 182.

⁷⁰ ZHU, Dexi, *Yufa jiangyi*.

⁷¹ NORMAN, Jerry, *Chinese*.

⁷² SHAO, Jingmin, *Xiandai hanyu tonglun*.

⁷³ MA, Zhen, *Jianming shiyong Hanyu yufa jiaocheng*, s. 37–38.

⁷⁴ WEN, Shaoxian, *An Active Modern Chinese Grammar & Translation*.

⁷⁵ Slovní druhy v čínštině. Wiki UPOL [online].

2.1 Fonetická stránka

Citoslovce v čínštině se vyznačují velkou provázaností tónové intonace s významem, variacemi zápisu a přítomností neobvyklých slabik i fonémů. Jsou převážně jednoslabičná a tón je u nich zvláště důležitý. Pro jeden znak může existovat vícero čtení, každé čtení pak vyjadřuje různé emoce a má jiný význam. Nejprominentnějším příkladem je citoslovce „啊“, které má varianty s odlišným obsahem ve všech čtyřech tónech.

Tón	Příkladová věta a pinyin	Význam
1.	啊，出太阳啦！ Ā, chū tàiyáng la!	„příjemné překvapení“ (<i>Jé, vyšlo slunce!</i>)
2.	啊，你到底去不去？ Á, nǐ dàodǐ qù bù qù?	„naléhání, dotazování“ (<i>Co, jdeš tam nakonec?</i>)
3.	啊，这是怎么回事啊？ ǎ, zhè shì zěnmé huí shì a?	„pochybnost či podezření“ (<i>Co? Oč vlastně jde?</i>)
4.	啊，我明白了。 à, wǒ míngbai le.	„náhlé osvětlení“ (<i>Jo, už chápu.</i>)

Tabulka č. 5: Tónové varianty citoslovce „啊“.⁷⁶

Mimo jednoslabičná citoslovce existuje také několik citoslovcí dvouslabičných. Jedním z nich je kupříkladu „哎呀“ (āiyā), jež vyjadřuje škálu emocí (údiv, překvapení nebo šok) a bývá označováno za nejběžnější čínské citoslovce⁷⁷.

U citoslovcí jsou důležité i další prozodické kvality, mezi které patří výška hlasu, síla hlasu a jeho barva. Yang ve své studii rozsáhlého korpusu mluvené řeči zkoumá, jak je význam citoslovcí formován pomocí prozodie. Dokazuje, že kupříkladu význam citoslovce 哇 (wā, no teda!) systematicky zpřesňuje výška hlasu, vzestup a pokles výšky hlasu a jejich poměr a nakonec samotné trvání v čase. Takové prosodické informace v tomto případě ukazují na hloubku emoce (zde překvapení, údiv), zda se jedná o emoci negativní či pozitivní, také komunikují nesouhlas či sympatie mluvčího a jiná hodnocení⁷⁸.

⁷⁶ YIP, Po-Ching a Don RIMMINGTON, *Chinese: An Essential Grammar*, s. 201–202.

⁷⁷ CHRISTENSEN, Matthew B., *English Grammar for Students of Chinese*, s. 104.

⁷⁸ YANG, Li-chiung, *Meaning and Context*, s. 1–4.

Tato široká variabilita, co se tónů a dalších prozodických prostředků týče, slouží k co nejpřesnějšímu vyjádření emocí. V jejím důsledku je ovšem často obtížné pro každé citoslovce pevně ustanovit konkrétní znak. Proto existují případy, kdy se citoslovce zapisuje více znaky: „唉“ a „嗟“ (ài, vyjadřují lítost). Aby byla ponechána volnost tónovým variacím, přepis do pinyinů se povoluje i bez tónů⁷⁹.

Čínská citoslovce se dále vyznačují příznakovou fonologickou strukturou. Existují mezi nimi slabiky, které by jinak nepatřily do systému čínštiny. To jsou například citoslovce složená pouze ze souhlásek, jako jsou „嗯“ (ng) nebo „姆“ (m), ale objevujeme i citoslovce, jejichž hlásky se v čínském jazyce v jiných slovech nevyskytují: „啾“ (hm), „哼“ (hng), „嘖“ (znak představující neznělou dentální mlaskavku /l/⁸⁰) a další. Přesto se většinou považují za běžné slabiky a lze je také vyslovovat v různých tónech⁸¹.

Onomatopoická citoslovce se od ostatních citoslovců odlišují svou fonologickou strukturou a slabikami. Nenacházíme mezi nimi atypické fonémy či slabiky a většinou jsou dvouslabičná. Nezřídka jsou čínská onomatopoická citoslovce rýmovaná (轰隆, hōnglōng, *burácení*) nebo u nich nacházíme použití aliterace (丁当, dīngdāng, *cinkot; bim bam*)⁸². Stejně jako u dvouslabičných subjektivních citoslovců jsou pro ně často charakteristické první tóny.

2.2 Morfologická stránka

Čínská kontaktní a emocionální citoslovce nepodstupují žádné morfologické procesy. Tím se liší od **citoslovců onomatopoických**, u nichž je častý proces zvaný reduplikace.

Reduplikace je děj, při kterém dochází k opakování slabik podle určitého schématu. Tabulka ilustruje možné používané vzorce, v posledním případě nedochází přímo k opakování slabik, ale mezi slabiky původního dvouslabičného onomatopoického citoslovce (v tomto případě „叽咕“, jīgū) se vloží infix „里“ (lǐ) a na konec je připojena slabika s iniciálou „l“ a s finálou shodnou se slabikou třetí (zde „噜“, lū).

⁷⁹ YIN, Binyong a Mary FELLELY, *Chinese Romanization*, s. 446–447.

⁸⁰ CHAO, Yuan Ren, *A Grammar of Spoken Chinese*, s. 818.

⁸¹ YIN, Binyong a Mary FELLELY, *Chinese Romanization*, s. 447.

⁸² YIN, Binyong a Mary FELLELY, *Chinese Romanization*, s. 453–456.

Vzorec	Znaky	Pinyin	Význam
AA	喵喵	miāomiāo	<i>mňoukání kočky</i>
AAA	哗哗哗	huāhuāhuā	<i>zvuk deště</i>
ABB	轰隆隆	hōnglōnglōng	<i>hřmot</i>
AAB	丁丁当	dīngdīngdāng	<i>cinkot kovových/porcelánových věcí</i>
AABB	滴滴答答	dīdīdādā	<i>tikání hodin</i>
ABAB	哗啦哗啦	huālā huālā	<i>zvuk deště či větru</i>
AliBC	叽里咕噜	jīlīgūlū	<i>šepot</i>

Tabulka č. 6: Reduplikace onomatopoeických citoslovců.⁸³

2.3 Syntaktická stránka

V čínštině jsou citoslovce slova samostatná, která nemusí vstupovat do vztahů s větnými členy a mohou stát nezávisle na větné skladbě. Přesto mohou také představovat některý z větných členů.

Pokud jsou citoslovce použita mimo větnou skladbu, je jejich pozice většinou na začátku věty. V některých případech se ale mohou objevit i na konci výpovědi či uprostřed. Ve větě jsou v takových případech vždy oddělena interpunkcí⁸⁴.

- A. 哎！考个好成绩真不容易啊。⁸⁵

Āi! Kǎo ge hǎo chéngjì zhēn bù róngyì a.

Ach jo! Získat dobrý výsledek ze zkoušek opravdu není lehké.

- B. 考个好成绩真不容易啊。哎！⁸⁶

Kǎo ge hǎo chéngjì zhēn bù róngyì a. Āi!

Získat dobrý výsledek ze zkoušek opravdu není lehké, ach jo!

- C. 这些人哪，哎！可是不好惹。⁸⁷

Zhè xiē rén na, āi! Kěshì bù hǎorě.

Tihle lidi, teda, se opravdu jen tak nerozčíli!

Kromě tohoto samostatného použití mohou také vystupovat v roli přísudku (A), přívlastku (B) nebo příslovečného určení (C)⁸⁸. Pro zdůraznění mohou být ohraničena

⁸³ YIN, Binyong a Mary FELLE, *Chinese Romanization*, s. 453–456.

⁸⁴ SUN, Dejin, *Hanyu yufa jiaocheng*, s. 88.

⁸⁵ SUN, Dejin, *Hanyu yufa jiaocheng*, s. 88.

⁸⁶ SUN, Dejin, *Hanyu yufa jiaocheng*, s. 88.

⁸⁷ SUN, Dejin, *Hanyu yufa jiaocheng*, s. 88.

uvozovkami⁸⁹. Funkce příslovečného určení a přívlastku jsou odlišeny použitím gramatické částice. U příslovečných určení se jedná o „地“ (de), zatímco s přívlastky se pojí částice „的“ (de)⁹⁰.

- A. 他“哼”了一声，没说什么。⁹¹
Tā “hng” le yī shēng, méi shuō shénme.
Zamručel a neřekl nic.
- B. 电话里传来陈经理“喂喂”的呼叫。⁹²
Diànhuà li chuánlái Chén jīnglǐ “wèiwèi” de hūjiào.
Z telefonu se ozývá volání "haló, haló" vedoucího Chena.
- C. 他老远就“嗨嗨”地跟我招手。⁹³
Tā lǎoyuǎn jiù “hāihāi” de gēn wǒ zhāoshǒu.
„Haló“, mával mi zdáli.

Čínská **onomatopoická citoslovce** mohou také vystupovat nezávisle i ve funkci větných členů.

- 哈哈，我猜对了。⁹⁴
Hāhā, wǒ cāidui le.
Chacha, uhádl jsem to.

Mohou být přísudkem (A), příslovečným určením (B) a přívlastkem (C).

- A. 锅里的粥还得咕嘟一会儿。⁹⁵
Guō li de zhōu hái děi gūdu yīhuǐr.
Kaše v hrnci potřebuje ještě chvíli pobublat.
- B. 老人哈哈地笑了。⁹⁶
Lǎorén hāhā de xiào le.
Stařec se chechtal.

⁸⁸ *Chinese Grammar: Interjections*, s. 150.

⁸⁹ YIN, Binyong a Mary FELLE, *Chinese Romanization*, s. 451.

GB/T 16159—2012, *Basic rules of the Chinese phonetic alphabet orthography*, s. 7.

⁹⁰ LI, Dejin a Meizhen CHENG, *A Practical Chinese Grammar for Foreigners*, s. 150–151.

⁹¹ *Chinese Grammar: Interjections*, s. 150.

⁹² *Chinese Grammar: Interjections*, s. 150.

⁹³ *Chinese Grammar: Interjections*, s. 150.

⁹⁴ LI, Dejin a Meizhen CHENG, *A Practical Chinese Grammar for Foreigners*, s. 150.

⁹⁵ SUN, Dejin, *Hanyu yufa jiaocheng*, s. 87.

⁹⁶ LI, Dejin a Meizhen CHENG, *A Practical Chinese Grammar for Foreigners*, s. 150.

C. 呼呼的北风吹得人真冷。⁹⁷

Hūhū de běifēng chuī de rén zhēn lěng.

Severní vítr foukal tak, že byla opravdu zima.

Yip také zmiňuje onomatopoická citoslovce v souvislosti s čtyřslabičnými výrazy. Uvádí, že některá citoslovce tvoří ustálené výrazy se spojením „一声“ (yī shēng, zvuk). Aby byl výraz čtyřslabičný, přidává se podle délky onomatopoického citoslovce částice „的“ (de): jednoslabičné citoslovce „砰的一声“ (pēng de yī shēng, bouchnutí) a dvouslabičné „啞啞一声“ (kuānglāng yī shēng, rána, hřmot, řinčení)⁹⁸.

2.4 Sémantická stránka

Po významové stránce jsou čínská citoslovce podobná jiným jazykům a dělí se do stejných skupin. Citoslovce emocionální vyjadřují skupiny emocí, citů a pocitů (např. „嗷“, ài, *vyjadřující lítost*), citoslovce kontaktní jsou používána za účelem kontaktu s posluchačem (např. „喂“, wèi, *vyjadřující pozdrav*), kam patří funkce jako upozornění, varování, podřev nebo otázka. Často používaná citoslovce těchto druhů uvádíme v tabulce.

Znak	Pinyin	Význam
啊	ā	<i>nadšení, překvapení nebo podiv; jé, a jéje, jejda, oh</i>
啊	á	<i>ověřovací otázka, pochyby nebo odmítavý podiv; co, cože</i>
啊	ǎ	<i>citově zaujaté překvapení, rozpaky; copak;</i>
啊	à	<i>souhlas; ano, dobře, dobrá, jo</i>
啊哈	āhā	<i>překvapení nebo uznání</i>
哎	āi	<i>překvapení, nespokojenost nebo lítost</i>
哎	āi	<i>varování; pozor</i>
哎	ái	<i>překvapení nebo nelibost; hrome připomenutí, upozornění; hele</i>
唉	āi	<i>kladná odezva povzdech, lítost; (no) teda, páni, bože</i>
唉	ài	<i>lítost, soucit, politování nebo zklamání; bože</i>

⁹⁷ LI, Dejin a Meizhen CHENG, *A Practical Chinese Grammar for Foreigners*, s. 150.

⁹⁸ YIP, Po-Ching a Don RIMMINGTON, *Chinese: A Comprehensive Grammar*, s. 81.

噯	ài	<i>nesouhlas, lítost</i>
哎呀	āiyā	1. <i>překvapení, obdiv nebo údiv; oh, ach</i> 2. <i>výčitka, netrpělivost, nelibost apod.; krucinál, no tohle, proboha, k sakru</i>
哎哟	āiyō/ēiyō	<i>překvapení nebo bolest</i>
啊呀	āyā	<i>bolestné překvapení</i>
欸/诶	ē/ēi	<i>upozornění, zavolání; hej, hele</i>
欸/诶	é/éi	<i>překvapení, zklamání nebo podiv; ó, no tohle, co, cože</i>
欸/诶	ě/ěi	<i>nesouhlas, výhrady; no tohle</i>
欸/诶	è/èi	<i>souhlas, odezva; dobrá, dobře</i>
哈	hā	<i>spokojenost; aha!</i>
咳	hāi	<i>povzdech, lítost, rozčarování, odpor; ech</i>
嗨	hāi/hēi	<i>zavolání, upozornění; hej, haló</i>
嘻	hài	<i>bolest, smutek nebo lítost</i>
嗨哟	hāiyō	<i>hey rup</i>
呵	hē	<i>překvapení</i>
嗨	hē	<i>překvapení</i>
吓	hè	<i>nespokojenost; ech, sakra</i>
嘿	hēi	1. <i>zavolání, upozornění; hej, haló</i> 2. <i>uspokojení; hm, fajn, prima</i> 3. <i>překvapení; jéje, jejda, no ne</i>
哼唷	hēngyō	<i>hey rup</i>
嗽	hm	<i>nespokojenost</i>
哼	hng	<i>nespokojenost</i>
嘍	huō	<i>překvapení; wow</i>
姆	ím	<i>otázka, pochybnost</i>
姆	ìm	<i>souhlas, slib</i>
嗯	ín/íng	<i>otázka, pochybnost</i>
嗯	ǐ/ǐng	<i>údiv, šok, podezření</i>
嗯	ìn/ìng	<i>odpověď, souhlas</i>

噢	ō	<i>náhlé poznání, pochopení</i>
喔	ō	<i>pocit ujasnění, pochopení či překvapení; aha, hm, jo tak</i>
哦	ó	<i>pochybnost nebo údiv; co(že), že by...</i>
哦	ò	<i>pochopení, rozpomenutí; ach tak, aha, nu ano, no jo</i>
呸	pēi	<i>odpor a opovržení</i>
喂	wèi	<i>pozdrav; hej, haló</i>
嘻	xī	<i>překvapení</i>
吁	xū	<i>překvapení nebo úžas</i>
嘘	xū!	<i>pšt!, šš!</i>
呀	yā	<i>překvapení, podiv; jé, jéje, oh</i>
噫	yī	<i>překvapení nebo lítost</i>
咦	yí	<i>překvapení, nesouhlas nebo zklamání</i>
唷	yō	<i>překvapení; jé, jej, o jéje</i>
哟	yōu	<i>překvapení</i>

Tabulka č. 7: Čínská emocionální a kontaktní citoslovce.⁹⁹

Citoslovce onomatopoická jsou využívána pro znázornění zvuků, jejichž původci mohou být zvířata, lidé, přírodní jevy či věci nepřirodní, člověkem stvořené. Mnohá z nich označují širokou škálu zvuků a mohou zároveň zahrnovat zvuky přírodní, lidského původu i jiné. Příkladem může být citoslovce „咕噜咕噜“ (gūlū gūlū), které označuje zvuk proudění vody, zvuk kutálejícího se objektu či také zvuk kručení v břiše¹⁰⁰. Vybraná onomatopoická citoslovce představujeme v tabulce.

Zvířecí

呱呱	guāguā	<i>kvákání, krákorání</i>
唧唧	jījī	<i>cvrkot hmyzu</i>
叽叽喳喳	jījīzhāzhā	<i>cvrlikání, švitoření ptáků</i>

⁹⁹ VOCHALA, Jaromír, *Čínsko-český a česko-čínský slovník. Xiandai Hanyu cidian.*

WALLS, Jan W. a Yvonne Li WALLS, *Using Chinese*, s. 269–270.

YIP, Po-Ching a Don RIMMINGTON, *Chinese: A Comprehensive Grammar*, s. 366–369.

ROSS, Claudia a Jing-heng Sheng MA, *Modern Mandarin Chinese Grammar*, s. 348–350.

¹⁰⁰ *Xiandai Hanyu cidian*, s. 462.

WALLS, Jan W. a Yvonne Li WALLS, *Using Chinese*, s. 140.

喵	miāo	mňau
咩咩	miēmiē	bé, bé
哞	mōu	<i>bučení krav</i>
嘶嘶	sīsī	<i>syčení; řehtání koní</i>
汪汪	wāngwāng	haf, haf
嗡嗡	wēngwēng	<i>zvuk bzučení</i>
喔喔	wōwō	kykyryký
吱吱	zīzī	<i>pískání myši; švitoření ptáků</i>

Lidská

吧嗒吧嗒	bādā bādā	<i>tlachání, klábosení</i>
喋喋不休	diédiébùxiū	<i>tlachání, žvanění</i>
嘎吱嘎吱	gāzhī gāzhī	<i>zvuk křupání, praskání, vrzání</i>
哈哈	hāhā	<i>zvuk hlasitého smíchu</i>
呼噜呼噜	hūlū hūlū	<i>zvuk chrápání, chrčení</i>
叽里呱啦	jīlīguālā	<i>randál, kravál</i>
叽里咕噜	jīlīgūlū	<i>blábolení, žvanění</i>
咻咻	xiūxiū	<i>dýchání ztěžka</i>
吁吁	xūxū	<i>zvuk obtížného dýchání</i>
牙牙	yáyá	<i>žvatláni dítěte</i>

Přírodní

滴答	dīdā	<i>zvuk kapání vody</i>
轰隆	hōnglōng	<i>zvuk hromu</i>
哗哗	huāhuā	<i>zvuk proudění vody</i>
哗啦	huālā	<i>zvuky šumění, zurčení apod.</i>
呼呼	hūhū	<i>zvuk větru</i>
扑通	pūtōng	<i>šplouchnutí, zvuk dopadu předmětu do vody</i>
沙沙	shāshā	<i>zvuk šelestu, šustění</i>
飕飕	sōusōu	<i>šumění větru</i>
淅沥哗啦	xīlīhuālā	<i>zvuk šustění, šplíchání, šumění</i>

Ostatní

滴滴答答	dīdīdādā	<i>tikot hodin</i>
叮当	dīngdāng	<i>cinkot; zvuk skla, porcelánu</i>
咚咚	dōngdōng	<i>dupot, bubnování</i>
嘟嘟	dūdū	<i>zvuk trubky, rohu</i>
嘎吱嘎吱	gāzhī gāzhī	<i>praskání</i>
轰隆	hōnglōng	<i>zvuk strojů, dělostřelectva</i>
啪	pā	<i>zvuk střelby, tleskání, nárazu apod.; prásk, buch, bác, bum</i>
砰	pēng	<i>zvuk nárazu, prasknutí či spadnutí těžké věci</i>
劈里啪啦	pīlīpālā	<i>nepřetržitý zvuk praskání, prskání či plácání</i>
乒零乓啷	pīnglīngpānglāng	<i>bouchnutí, řinčení</i>
乒乓	pīngpāng	<i>zvuk střelby či pingpongového míčku; bác, bum, klap, ťuk</i>

Tabulka č. 8: Čínská onomatopoická citoslovce.¹⁰¹

Význam citoslovcí může být často vágní a stává se jednoznačným až přispěním kontextu a prozodických prostředků, které byly podrobněji popsány v kapitole o jejich fonetické stránce.

2.5 Citoslovce a modální částice

Čínská citoslovce mají blízko k modálním větným částicím, jelikož sdílejí podobné funkce, a proto mohou být mylně zaměňovány. Přesto je mnohé vlastnosti rozlišují a je potřebné je jasně vymežit.

Částice (助词, zhùcí) patří mezi gramatická slova, která jsou převážně jednoslabičná, bez tónů a vyjadřují gramatické vztahy, slovesný vid nebo modalitu¹⁰².

¹⁰¹ VOCHALA, Jaromír, *Čínsko-český a česko-čínský slovník. Xiandai Hanyu cidian.*

WALLS, Jan W. a Yvonne Li WALLS, *Using Chinese*, s. 139–140.

LI, Dejin a Meizhen CHENG, *A Practical Chinese Grammar for Foreigners*, s. 149–150.

¹⁰² NORMAN, Jerry, *Chinese*, s. 158.

Poslední modální skupina částic se také nazývá částice náladové¹⁰³ a sdílí s citoslovci některé vlastnosti.

Modální částice se shodují s citoslovci svým významem a morfologickými vlastnostmi. Přidávají větám určité emocionální zabarvení, komunikují pocity a nálady mluvčího či se obrací na posluchače (např. částice „吧“ (ba) vyjadřuje požadavek, návrh, nejistotu či souhlas)¹⁰⁴. Proto stejně jako citoslovce nemění pravdivostní hodnotu výpovědi. Po stránce morfologické částice také typicky nepodstupují morfologické procesy a neohybají se.

Jejich ostatní charakteristické vlastnosti jsou již s citoslovci v rozporu. Liší se po stránce fonetické i syntaktické. Modální částice jsou vždy slova bez tónu, která netvoří samostatnou prosodickou jednotku a nespočívá na nich důraz. Vyskytují se převážně na konci výpovědi a nemohou vystupovat samostatně mimo větnou skladbu, ani fungovat jako větné členy: „咱们走吧!“ (Zánmen zǒu ba! Pojďme!)¹⁰⁵.

¹⁰³ YIN, Binyong a Mary FELLELY, *Chinese Romanization*, s. 439.

¹⁰⁴ LI, Dejin a Meizhen CHENG, *A Practical Chinese Grammar for Foreigners*, s. 134–142.

¹⁰⁵ YIN, Binyong a Mary FELLELY, *Chinese Romanization*, s. 439, 441.

3 Srovnání citoslovcí v čínštině a češtině

Ačkoli citoslovce mezi jazyky vykazují mnohé shodné rysy, objevujeme podstatné rozdíly ve všech jazykových plánech, zvláště když se jedná o jazyky typologicky vzdálené, jako jsou čínština a čeština. Tyto odlišnosti jsou pak důležité při překladu.

Česká i čínská citoslovce se po **fonetické stránce** shodně vyznačují důležitostí intonace a výskytem neobvyklých fonémů. Zjišťujeme také, že zvuková forma některých citoslovcí je příbuzná. Přestože čeština postrádá tónový systém, jsou prozodické informace u jejích citoslovcí také důležité. Stejně jako v čínském jazyce konkretizují význam a mohou vyčleňovat citoslovce mimo větnou skladbu. Významově rozlišovací funkci demonstrujeme na citoslovcí „hm“:

Prozódie	Význam
stoupající intonace	<i>Nerozumím, opakujte.</i>
pomalý výdech	<i>Musím si to rozmyslet.</i>
vysoký tón	<i>To není špatný nápad!</i>

Tabulka č. 9: Variace citoslovce „hm“.¹⁰⁶

Česká citoslovce se rovněž podobají výskytem neobvyklých fonémů („ó“¹⁰⁷), jejich kombinací („chň“, „žbl“, „pči“) a rýmováním („cupy dupy“)¹⁰⁸.

I přes arbitrárnost jazyka a rozdílnou sadu fonémů objevujeme u některých blízkých citoslovcí přibližnou shodu v jejich zvukové formě. K tomu dochází často u citoslovcí označujících zvuky zvířat, která sdílejí určitý element konsonantický nebo vokalický¹⁰⁹. Několik takových příkladů uvádíme v tabulce.

Zvíře	České slovo	Čínské slovo
kočka	mňau	喵 (miāo)
slepice	kokodák	咯咯嗒 (gēgēdā)
kukačka	kuku	布谷 (bùgǔ)

Tabulka č. 10: Citoslovce v češtině a čínštině blízká po zvukové stránce.

¹⁰⁶ ROZEHNAL, Ivo. Kde se vzalo »hmm« a »mmm«? In: *Pročproto* [online].

¹⁰⁷ PETR, J. et al., *Mluvnice češtiny 2: Tvarosloví*, s. 240.

¹⁰⁸ GREPL, Miroslav et al. *Příruční mluvnice češtiny*, s. 358.

¹⁰⁹ ŠTĚPÁN, J., K interjekcím označujícím zvuky zvířat, s. 206.

Česká citoslovce se od čínských po **stránce morfologické** významně neliší. Jsou také nesklonná a podobně jako u čínských onomatopoických citoslovcí u nich můžeme objevit jednoduché formy reduplikace: „auau“¹¹⁰, „hlehle“¹¹¹.

U citoslovcí v češtině sice nacházíme koncovky flexe, ale jak již bylo vysvětleno, je to neměnný pozůstatek předchozího slovního druhu citoslovcí sekundárních (např. „bože“). Někteří čeští lingvisté (Karlík et al.) uvádí, že u některých českých citoslovcí kontaktních flexe probíhá¹¹². Tvrdí, že se k těmto citoslovcím připojuje slovesná koncovka „-te“ (2. os. pl. ind. prez. akt.) za účelem vyjádření množného čísla (např. „heled“ a „heled’te“). Tento jev však lze vysvětlit tak, že mezi citoslovce bylo přejato více slovesných tvarů, jak soudí B. Havránek a A. Jedlička¹¹³.

V obou jazycích jsou citoslovce po **syntaktické stránce** obvykle samostatná a stojí většinou na počátku věty. Stejně tak ale mohou vystupovat jako některý větný člen. V češtině citoslovce výjimečně zastávají funkci přísudku (A), podmětu (B) nebo předmětu (C). Tím se významně liší od citoslovcí čínských, u kterých je to zpravidla přísudek, přívlastek a příslovečné určení.

A. Žába **žbluňk** do vody.¹¹⁴

B. Hlasité **haló** se neslo lesem.¹¹⁵

C. Zavolal na mne **ahoj** a uháněl pryč.¹¹⁶

Z **hlediska sémantického** lze konstatovat, že v obou jazycích existují citoslovce všech uvedených druhů (emocionální, kontaktní a onomatopoická). Jejich významy se však nepřekrývají, a proto mezi nimi nenacházíme úplné ekvivalenty.

¹¹⁰ SLEZÁKOVÁ, Markéta, Wow! To ‘sem teda nečekala! Oops! To ‘sem nechtěla!

¹¹¹ BĚLIČ, Jaromír, Hele, tenhle tudle hnedle takhle....

¹¹² KARLÍK, Petr, Marek NEKULA a Jana PLESKALOVÁ, ed., *Encyklopedický slovník češtiny*, s. 56.

¹¹³ KLEŇHOVÁ, Eliška, Pojetí interjekcí v některých českých mluvnících, s. 245.

¹¹⁴ SOCHROVÁ, Marie, *Český jazyk v kostce pro SŠ*, s. 104.

¹¹⁵ SOCHROVÁ, Marie, *Český jazyk v kostce pro SŠ*, s. 104.

¹¹⁶ SOCHROVÁ, Marie, *Český jazyk v kostce pro SŠ*, s. 104.

4 Překlad citoslovcí

Překlad citoslovcí je specifický proces, který má mnohá úskalí pramenící z jejich významu, expresivity či motivovanosti. Tyto charakteristiky rozebíráme na základě stručného úvodu překladatelské teorie. Onomatopoických citoslovcím se následně věnujeme zvlášť. Text je doprovázen vybranými ukázkami z povídky *Pravdivý příběh A Q*¹¹⁷ ze sbírky *Vřava* (1923) spisovatele Lu Xuna (鲁迅, 1881–1936, dále „Lu“) a jejího překladu Jaroslavem Průškem. Další příklady pocházejí ze hry *Monolog* (1984)¹¹⁸ Gao Xingjiana (高行健, *1940, dále „Gao“), která byla přeložena Denisem Molčanovem.

4.1 Obecné principy překladu

Mezi základní předpoklady pro tvorbu zdařilého překladu patří schopný překladatel, pečlivá analýza textu a překladatelský proces, který vychází z myšlenky funkční ekvivalence.

Způsobitý překladatel musí dokonale ovládat výchozí i cílový jazyk, což znamená „znát vztahy mluvčích a jazykových prostředků ve Vj [výchozím jazyce] i v Cj [cílovém jazyce], zvládnout jejich vrstvení, distribuci, systém.“¹¹⁹ Měl by disponovat potřebnou kulturní znalostí, být schopen v cizím jazyce uvažovat a pohlížet na věci stejným způsobem jako sami rodilí mluvčí.

Při každé své práci překladatel nejprve analyzuje důležité rysy textu, které se následně snaží reprodukovat. Podle Christiane Nord analýza začíná faktory extratextovými, kam patří především informace o autorovi, příjemci, funkčním stylu a motivu komunikace. Pak následují faktory intratextové. K nim se řadí téma, obsah, struktura a kompozice textu, neverbální jazykové prostředky (fotky, ilustrace, grafy apod.), suprasegmentální prvky (intonace, pauzy a jejich značky v textu) a hlavně jazykové prostředky (lexikální, fonetické, morfologické a syntaktické), kterým se zde věnujeme¹²⁰.

¹¹⁷ LU, Xun, *A Q zhengzhuan*.

LU, Sün, *Vřava; Polní tráva*.

¹¹⁸ GAO, Xingjian, *Dubai*.

GAO, Xingjian, *Druhý břeh*.

¹¹⁹ KNITTLOVÁ, Dagmar, *K teorii i praxi překladu*, s. 10.

¹²⁰ NORD, Christiane, *Text Analysis in Translation*.

Současná teorie překladu se přiklání k funkční ekvivalenci. Odstupuje se od myšlenky překladu jako jazykového překódování textu směrem k představě překladu jako kulturního a komunikačního přenosu. Knittlová uvádí: „Překlad má být orientovaný na *ekvivalentní reakci adresáta*, což vlastně znamená, že se má vyhovět potřebám cílového jazyka a jeho celkové kultury, kontextu sdělení i adresáta.“¹²¹

Výběru vhodného ekvivalentu napomáhá několik prvků. Mezi ty hlavní patří kontext situační a zkušenostní, což značí překladatelovo využití své celkové znalosti díla a znalosti kulturního prostředí. Dále k volbě přispívá kontext jazykový, tedy uvážení vhodné kolokace. Rozhodnutí by se také mělo zakládat na druhu lexika textu, na jeho stylu, stylu autorově a na obecných vlastnostech národní literatury. Přesto se však konečná volba odvíjí od překladatelova subjektivního pocitu¹²².

Literární překlad má také svá specifika. Není při něm kladen takový důraz na přesnost, co se týče terminologie nebo větných vzorců, jako je tomu např. u textů právnických. Překladatel má tak větší volnost při výběru vhodných prostředků a může být více kreativní. Stává se sám vypravěčem, jehož úkolem je reprodukovat autorem zamýšlený efekt textu¹²³. Věnuje pozornost dodržování rysů žánru a používání shodných stylistických prostředků.

4.2 Problematika překladu citoslovcí

Překlad citoslovcí je nelehký proces z důvodu obtížnosti přesného určení jejich významu a převedení správné míry expresivity do cílového jazyka. V důsledku má tento překlad vyšší nároky na osobu překladatele, který je často nucen provést analýzu citoslovcí.

Kvůli svému obecnému významu a závislosti na kontextu musí překladatel věnovat zvýšenou pozornost stanovení významu citoslovce v daném textu. Stejně tak je potřebné se věnovat jejich expresivitě a rozpoznat její míru. Obtížnost této překladatelské činnosti vysvětluje Knittlová tím, že „konotace se váže na emocionální složku lidského vědomí, která není nikdy v celém jazykovém společenství stejná.“¹²⁴

¹²¹ KNITTLOVÁ, Dagmar, *K teorii i praxi překladu*, s. 8.

¹²² KNITTLOVÁ, Dagmar, *K teorii i praxi překladu*, s. 85–89, 105.

¹²³ PELLATT, Valerie a Eric LIU, *Thinking Chinese Translation*, s. 141.

¹²⁴ KNITTLOVÁ, Dagmar, *K teorii i praxi překladu*, s. 113.

Levý uvádí, že při překladu citoslovcí a jiných slov citově zabarvených dochází k volbě nesprávné míry přenesené expresivity často¹²⁵. Expresivita bývá nevědomě přehlížena a v překladu jsou použita slova neutrální, čímž může být text stylisticky ochuzen. Dochází ovšem i k opačnému extrému, kdy překladatel citovou složku zaznamená a uvědomuje si její důležitost, ale intenzitu expresivity slova příliš zesílí. To pak na čtenáře může působit neúměrně příznakově. Tento efekt lze přirovnat k překladu neutrálně zabarveného slova citově zabarveným, o kterém se zmiňuje Andrš. Komentuje překlad povídky *Vzducholod'* spisovatele Mo Yana Denisem Molčanovem a uvádí čínské spojení „子弹头 掣肋巴骨“¹²⁶ (zìdàntóu juē lèibagǔ). Toto spojení „roztříštit žebro kulkou“ bylo příznakově přeloženo jako „ustřelení koulí“¹²⁷.

Překladatelé jsou zřídka osoby s perfektním bilingvismem, které by citoslovce uměli v obou jazycích používat takřka bezmyšlenkovitě, a proto je vhodné za účelem poznání významu citoslovce a míry jeho expresivity provést analýzu. Knittlová doporučuje analýzu konfrontační, která umožňuje porovnat ekvivalenty obou jazyků v rámci jazykových vrstev a míry expresivity. Následně se pak přistupuje k popsání procesu volby správného ekvivalentu pomocí kontextu a stylu¹²⁸. Za tímto účelem by měli překladatelé především dokonale ovládat systém čínského jazyka a být s těmito slovy patřičně seznámeni.

Překlad citoslovcí je však stále poměrně subjektivní proces, u kterého se jen obtížně hodnotí správnost postupu. Spadá totiž spíše než do roviny jazykových prostředků do roviny jazykově tvořivé, u které se řídíme ekvivalencí funkční. Překladatel v takovém případě nenásleduje mechanicky výchozí text, ale místo toho se spoléhá na svůj literární cit¹²⁹.

4.3 Postup při překladu citoslovcí

Překládání citoslovcí může být zdlouhavý proces, který začíná identifikováním citoslovce v textu, následuje stanovením jeho významu a končí volbou nejvhodnějšího překladatelského řešení, které nutně neznamená překlad citoslovcem.

¹²⁵ LEVÝ, Jiří, *Umění překladu*, s. 130.

¹²⁶ MO, Yan. *Feiting*

¹²⁷ ANDRŠ, Dušan, Mo Jen: *Vzducholod'* (in Plav).

¹²⁸ KNITTLOVÁ, Dagmar, *K teorii i praxi překladu*, s. 105.

¹²⁹ KUFNEROVÁ, Zlata et al., *Překládání a čeština*, s. 109.

Určení citoslovce je prvním krokem, který mohou komplikovat slova jiných slovních druhů, jež mají identickou formu. Může jít o shodu náhodnou nebo také o některé z citoslovcí sekundárních. Rozlišit, o jaký slovní druh se jedná, napomáhá interpunkce, pozice slova, která je u citoslovcí většinou na počátku výpovědi, nebo také odstranění samotného výrazu. Absence citoslovce totiž neovlivňuje pravdivostní hodnotu výpovědi, jak by tomu bylo např. u podstatných jmen.

Citoslovce	Podstatná jména
Bacha , je to kluzké!	Bacha mám ze všech skladatelů nejradši.
Páni , to byl ale gól!	Páni se postaví napravo, dámy nalevo.

Tabulka č. 11: Shoda formy citoslovcí a podstatných jmen.

Pokud se jedná o citoslovce, měl by překladatel dále určit, v jakém významu je použito. Většina citoslovcí je mnohoznačná a jejich funkce je zřejmá až z daného kontextu. Určení jednoznačné funkce je proto nelehký proces, jehož výsledkem je mnohdy pouze ta „nejpravděpodobnější“ odpověď¹³⁰.

Následně překladatel uváží zjištěnou funkci citoslovce a snaží se zvolit nejvhodnější překladatelský postup. Je velmi pravděpodobné, že v cílovém jazyce nebude existovat úplný ekvivalent, jelikož citoslovce se v různých jazycích liší nejen významem, ale také svým počtem a četností výskytu¹³¹. Není proto zcela vhodné snažit se zakládat překlad citoslovcí na myšlenku lexikální ekvivalence¹³². Stede zmiňuje analýzu prací profesionálních překladatelů obsahující německé výchozí texty a cílové texty v angličtině, která dokládá, že slovnědruhovú příslušnost slov, jako jsou citoslovce, modální částice, tázací dovětky apod., je zřídka při překladu zachována¹³³. Překladatelé analyzovaných textů totiž považovali jiné kategorie za jejich funkční ekvivalenty.

Překladatel volí takový překlad, který by vytvářel stejný či alespoň podobný efekt. Ve výsledku se proto citoslovce mnohdy překládají jinými jazykovými prostředky, jak představujeme na ukázkách níže. Pokud by byl slovní druh v některých případech zachován, došlo by tak k narušení stylistického charakteru textu.

¹³⁰ STEDE, Manfred a Birte SCHMITZ, *Discourse Particles and Discourse Functions*, s. 137.

¹³¹ WIERZBICKA, Anna, *Cross-Cultural Pragmatics*, s. 338–339.

¹³² STEDE, Manfred a Birte SCHMITZ, *Discourse Particles and Discourse Functions*, s. 130.

¹³³ STEDE, Manfred a Birte SCHMITZ, *Discourse Particles and Discourse Functions*, s. 130.

4.3.1 Překladatelská řešení

Při překladu citoslovcí se nabízí několik řešení. Citoslovce může být přeloženo do cílového textu odpovídajícím citoslovcem, podle situace může být v překladu použit i jiný slovní druh nebo jazykový prostředek (intonace, důraz, syntaktické konstrukce apod.¹³⁴) a poslední možností je citoslovce při překladu nezohledňovat.

I. Překlad citoslovcem

Pokud překladatel usoudí, že v cílovém jazyce existuje funkční citoslovečný ekvivalent a jeho použití nebrání stylistický charakter textu, bývá odpovídající citoslovce v překladu použito.

Lu 1 “咳……开……啦！”
„Hāi…… kāi……la!“
„**Hej**... *táhnu*... už!“¹³⁵

„咳“ (hāi) je citoslovce kontaktové, které v dialogu postava používá k upoutání pozornosti. V češtině je mu významem i výslovností blízké citoslovce „hej“.

Gao 1 (仿佛被踩了手, 大叫) 啊——!¹³⁶
(Fǎngfú bèi cǎile shǒu, dà jiào) A——!
(*Jako by mu šlápli na ruku, silně vykřikne: Au...*)¹³⁷

„啊“ (a) je zde výkřikem překvapení a bolesti. Tomu v češtině odpovídá citoslovce „au“, které je rovněž zvukově podobné.

II. Překlad jinými prostředky

V některých případech je překlad citoslovcem nemožný či nevhodný, proto se přistupuje k jiným prostředkům. V závislosti na jeho funkci lze citoslovce nahradit kupříkladu částicemi či větou a jeho expresivitu je možné vyjádřit v rámci jiných slovních druhů.

Lu 2 咳, 呸!
Hāi, pēi!

¹³⁴ STEDE, Manfred a Birte SCHMITZ, *Discourse Particles and Discourse Functions*, s. 142.

¹³⁵ LU, Sün, *Vřava; Polní tráva*, s. 120.

¹³⁶ GAO, Xingjian, *Dubai*, s. 196–7.

¹³⁷ GAO, Xingjian, *Druhý břeh*, s. 22.

*Hej, koukej zmizet!*¹³⁸

„呸“ (pēi) je citoslovce, které vyjadřuje pocity opovržení, pokárání, přísného nesouhlasu nebo rozzlobení. Při překladu byl brán v potaz kontext (A Q si s opovržením vylévá zlost na jeptišce) a kladen důraz na funkční ekvivalenci. Citoslovce tak bylo nahrazeno větou s odpovídajícím významem.

Gao 2 (仿佛从角色中清醒过来) 啊, 我是说那根绳子——¹³⁹

(Fǎngfú cóng juésè zhōng qīngxǐng guòlai) A, wǒ shì shuō nà gēn shéngzi——

(Jako kdyby se probouzel ze své role.) **Takže**, jak už jsem řekl, tenhle provaz...¹⁴⁰

Pomocí jevištní poznámky lze z kontextu usoudit, že citoslovce zde značí pocit procitnutí a uvědomění. V překladu stojí na jeho místě částice „takže“, která často uvádí výpovědi.

Gao 3 也可以是个京油子, 嗨, 老哥儿们, 今儿个您老真格的那个没得说的够分儿! 嗨嗨嗨嗨, 回见, 回见!¹⁴¹

Yě kěyǐ shì ge Jīngyóuzi, hāi, lǎo gēermen, jīnrge nín lǎo zhēngéde nàge méideshuō de gòu fēnr! Hēi hēi hēi hēi, huíjiàn, huíjiàn!

*Stejně tak ale můžu zahrát takového toho mazaného pepíka: velevážení, dnes jste jaksi „eňoňuňo“ způsobem vyjádřili něco, co jaksi nebylo ani třeba, načež se vám, panstvo, klaním, já odcházím!*¹⁴²

V této části textu postava představuje, jak umí ztvárnit tzv. „京油子“ (Jīngyóuzi), což je hovorové slovo označující světažnalé, mazané obyvatele Pekingu. Citoslovce náleží do části textu, která má představovat mluvu takového člověka. Překladatel byl proto nucen text přizpůsobit českému prostředí a expresivitu citoslovcí substituoval v jiných výrazech („načež se vám, panstvo, klaním“).

III. Vypuštění citoslovce

¹³⁸ LU, Sūn, *Vřava; Polní tráva*, s. 126.

¹³⁹ GAO, Xingjian, *Dubai*, s. 199.

¹⁴⁰ GAO, Xingjian, *Druhý břeh*, s. 24.

¹⁴¹ GAO, Xingjian, *Dubai*, s. 188.

¹⁴² GAO, Xingjian, *Druhý břeh*, s. 16.

Pokud překladatel usoudí, že absence citoslovce cílový text neovlivní, případně že snaha o překlad jinými prostředky by mu naopak uškodila, citoslovce pak často není překládáno vůbec¹⁴³.

Lu 3 “咳，好看。杀革命党。唉，好看好看，……”
„Hāi, hǎokàn. Shā gémingdǎng. Āi, hǎokàn hǎokàn, ……”
„panečku, to vám je podívána. To je báječná podívána, když popravují revolucionáře...”¹⁴⁴

Citoslovci „唉“ (āi), které vyjadřuje povzdech, předchází významově podobné citoslovce a lze jej vynechat.

Gao 4 啊，我讲到哪了？¹⁴⁵
A, wǒ jiǎngdào nǎ le?
Kdeže jsme to přestali?¹⁴⁶

Podobně jako v př. Gao 2 postava procítá ze souvislé řeči a vrací se ke své původní myšlence. Z toho vyvozujeme, že citoslovce „啊“ (a) vyjadřuje pocit uvědomění a pochopení. Tato informace je zřejmá z promluvy, a proto je možné citoslovce vypustit.

4.4 Problematika překladu onomatopoických slov

Z důvodu rozdílnosti jazyků se texty nemohou po stránce fonetické shodovat. Tato skutečnost v důsledku znamená, že dochází k jisté ztrátě při překladu. Mezi případy, kdy rovina zvuková hraje významnou roli a překladatel by měl uvážit její zachování, patří vedle aliterace či rýmu právě onomatopoeia¹⁴⁷.

Onomatopoická citoslovce i slova ikonicky motivovaná mají v textu významnou úlohu a jejich absence jej může ochudit. Zvuková podoba onomatopoických citoslovců a ikonicky motivovaných slov odkazuje na označovanou skutečnost, a tak se zároveň podílí na významu¹⁴⁸. V textu také zastávají poetickou funkci, jelikož soustředí pozornost příjemce nejen na smysl slov, ale i na jejich samotný zvuk, což vytváří silný

¹⁴³ HERVEY, Sándor, Michael LOUGHRIDGE a Ian HIGGINS, *Thinking German Translation*, s. 31.

¹⁴⁴ LU, Sün, *Vřava; Polní tráva*, s. 141.

¹⁴⁵ GAO, Xingjian, *Dubai*, s. 189.

¹⁴⁶ GAO, Xingjian, *Druhý břeh*, s. 17.

¹⁴⁷ HAYWOOD, Louise M., Michael THOMPSON a Sándor HERVEY, *Thinking Spanish Translation*, s. 97.

¹⁴⁸ DENHAM, Kristin a Anne LOBECK, *Linguistics for Everyone*, s. 295.

estetický dojem¹⁴⁹. Andrš jako jeden z možných příkladů ochuzení cílového textu uvádí text překladu Mo Yanovy povídky *Vzducholod'*:

Z břicha vzducholodi ke mně doléhá jedna rána za druhou... [...]
významové složky výrazu *pchi-li-kcha-la*, jimiž je modifikováno sloveso *siang* („vydávat zvuk“ či „znít“), nejen že odkazují k významům „třesknout“ (*pchi*) a „prásknout“ (*kcha*), ale jsou též výrazně zvukomalebné. Překladatel by se i v tomto případě měl pokusit o zachování zvukomalebnosti originálu, například: „Slyším, jak to v břichu vzducholodi *bouchá a práská...*“¹⁵⁰

Zachování zvukové podoby je zvláště důležité, pokud je výskyt onomatopoických citoslovcí a ikonicky motivovaných slov opakovaný a následuje určitý vzorec, jak bývá časté v poezii¹⁵¹.

4.4.1 Překladatelská řešení

Pro překlad onomatopoických citoslovcí existuje vícero řešení. Citoslovce může být přeloženo do cílového textu odpovídajícím onomatopoickým citoslovcem, lze jej ale také nahradit ikonicky motivovaným slovem, opsat nebo vynechat.

I. Samostatné onomatopoické citoslovce

V případě, že jsou onomatopoická citoslovce použita syntakticky samostatně, doporučuje je Yu překládat odpovídajícími citoslovcí v jazyce cílovém¹⁵². Nejčastěji se stává, že dané citoslovce označuje řadu různých zvuků, pro které v cílovém jazyce neexistuje souhrnné označení a mohou jim odpovídat odlišná slova. Překladatel proto musí posoudit celý text a jeho kontext, aby zvolil to odpovídající¹⁵³.

Lu 4 “我说他！”阿 Q 指着近旁的一个孩子，分辩说。拍！拍拍！
„Wǒ shuō tā!” Ā Q zhǐzhe jìnpáng de yī ge hái zǐ, fēnbiàn shuō. Pāi!
Pāipāi!
„Já jsem myslil jeho,“ pokusil se vymlouvat A Q, ukazuje na dítě stojící vedle. **Bác, bác, bác.**¹⁵⁴

¹⁴⁹ ATTRIDGE, Derek, *Language as Imitation*, s. 1116–1131.

¹⁵⁰ ANDRŠ, Dušan, *Mo Jen: Vzducholod' (in Plav)*.

¹⁵¹ HAYWOOD, Louise M., Michael THOMPSON a Sándor HERVEY, *Thinking Spanish Translation*, s. 97.

¹⁵² YU, Yungen, *Onomatopoeia*, s. 708.

¹⁵³ YU, Yungen, *Onomatopoeia*, s. 709.

¹⁵⁴ LU, Sün, *Vřava; Polní tráva*, s. 126.

„拍“ (pāi) je v tomto příkladě onomatopoické citoslovce představující zvuky ran, když je A Q bit holí. České onomatopoické citoslovce, které se mu blíží svou formou a významem, je „bác“.

Gao 5 (作老态, 打喷嚏) 啊——嚏! ¹⁵⁵

(Zuò lǎotài, dǎ pēntì) Ā——tì!

(Kýchá:) *Heepčiiik!*¹⁵⁶

Z textu je jednoznačné, že onomatopoické citoslovce zpodobňuje zvuk kýchní, kterému v češtině odpovídá ustálené „hepčí(k)“. Překladatel navíc zvukovou formu graficky zpřesnil znázorněním dlouhých samohlásek.

Lu 5 得得, 锵锵, 得, 锵令锵!

Dédé, qiāngqiāng, dé, qiāng ling qiāng!

„*Ratata, tatata, bum, bum, bum.*“¹⁵⁷

V tomto překladu není zvuková forma věrně zachována, ale je přizpůsobena českému prostředí. Čínská onomatopoická citoslovce mají představovat revoluční prozpěvování A Q, čemuž v češtině „ratata“ a „bum, bum“ vhodně odpovídají.

II. Onomatopoická citoslovce ve funkci větného členu

Pokud přijdeme do kontaktu s ikonicky motivovanými slovy nebo s onomatopoickými citoslovci, která fungují jako některý větný člen, většinou se doporučuje příslušnost k větnému členu, popř. ke slovnímu druhu, zachovat¹⁵⁸.

Lu 6 黑狗哼而且追 ...

Hēi gǒu hēng érqiě zhuī ...

Černý pes *zavrčel* a pustil se za A Q ... ¹⁵⁹

„哼“ (hēng) je zde sloveso, které vykazuje jistou úroveň motivovanosti. Bylo přeloženo pomocí slovesa „zavrčel“, které je také ikonicky motivovaným slovem. Při překladu byla zachována forma, obsah i slovní druh.

¹⁵⁵ GAO, Xingjian, *Dubai*, s. 198.

¹⁵⁶ GAO, Xingjian, *Druhý břeh*, s. 24.

¹⁵⁷ LU, Sün, *Vřava; Polní tráva*, s. 147.

¹⁵⁸ YU, Yungen, *Onomatopoeia*, s. 711–713.

¹⁵⁹ LU, Sün, *Vřava; Polní tráva*, s. 138.

Takový přístup však nemusí být možný z důvodů stylistických, lexikálních (chybějící ekvivalent) či gramatických¹⁶⁰. K příčinám gramatickým patří rozdíly v tom, jaké větné členy mohou onomatopoická citoslovce v jazycích zastupovat, a tyto odlišnosti jsou patrné zvláště v případě čínštiny a češtiny. Jednou z možností, jak v takových případech reprodukovat zvukovou formu onomatopoického citoslovce, jsou slova ikonicky motivovaná.

Lu 7 阿 Q 的心怦怦的跳了。

Ā Q de xīn pēngpēng de tiào le.

A Q se *rozbušilo* srdce.¹⁶¹

Onomatopoické citoslovce „怦怦“ (pēngpēng, buch buch) je zde ve funkci příslovečného určení a rozvíjí sloveso 跳 (tiào, skočit). V češtině by taková struktura nezněla přirozeně, proto překladatel volí ikonicky motivované sloveso „rozbušit se“, které zvukovou i významovou stránku citoslovce zahrnuje.

Gao 6 ... 没准就还得哈哈大笑 ...¹⁶²

... méizhǔn jiù hái děi hāhādàxiào ...

... „*musí se řehtat na celé kolo* ...“¹⁶³

Ustálené spojení „哈哈大笑“ (hāhādàxiào), které je slovesem, má význam „hlasitě se chechtat“ a obsahuje onomatopoické citoslovce pro smích „哈哈“ (hāhā). Spojení je přeloženo jako „řehtat se na celé kolo“, což zachovává význam, a zvukovou stránku nese ikonicky motivované sloveso „řehtat se“.

Gao 7 你也还得竖起耳朵听着点，观众席里有没有打呼噜的声音？¹⁶⁴

Nǐ yě hái děi shùqǐ ěrduo tīngzhe diǎn, guānzhòngxí lǐ yǒu méi yǒu dǎ hūlu de shēngyīn?

*Nechrápe tam už někdo, co ty víš...*¹⁶⁵

¹⁶⁰ HERVEY, Sándor, Michael LOUGHRIDGE a Ian HIGGINS, *Thinking German Translation*, s. 33.

¹⁶¹ LU, Sūn, *Vřava; Polní tráva*, s. 157.

¹⁶² GAO, Xingjian, *Dubai*, s. 191.

¹⁶³ GAO, Xingjian, *Druhý břeh*, s. 18.

¹⁶⁴ GAO, Xingjian, *Dubai*, s. 190.

¹⁶⁵ GAO, Xingjian, *Druhý břeh*, s. 18.

„打招呼“ (dǎ hūlu) je ikonicky motivované sloveso „chrápat“, které je ve větě přívlaskem podstatného jména „zvuk“. Čínská struktura věty není pro češtinu přirozená, proto překladatel volí ikonicky motivované sloveso „chrápat“ v pozici přísudku.

III. Vypuštění citoslovce onomatopoického

Onomatopoická citoslovce nemusí být překládána v případě, kdy by došlo k narušení stylistické rovnováhy a text by působil nepřirozeně. Překladatel by také neměl postupovat mechanicky, protože přemíra onomatopoických citoslovců a ikonicky motivovaných slov mívá ve výsledku efekt spíše opačný. Mohou oslabovat účinek textu a působit nadbytečně¹⁶⁶.

Lu 8 他便爬上这矮墙去，扯着何首乌藤，但泥土仍然簌簌的掉，阿Q 的脚也索索的抖；

Tā biàn páshàng zhè ǎi qiáng qù, chězhe héshǒuwū téng, dàn nítǔ réngrán sùsù de diào, Ā Q de jiǎo yě suǒsuǒ de dǒu;

*Vyšplhal se na nízkou zídku a chytil se za několik výhonků révy, hlína zídky se však pod ním drolila a nohy mu neustále klouzaly, ...*¹⁶⁷

Při překladu byla vynechána onomatopoická slova pro šustivé zvuky 簌簌 (sùsù) a 索索 (suǒsuǒ), která ve větě fungují jako příslovečná určení.

Gao 8 人从娘胎里呱呱落地，到会叫人了，会走路了，上了小学，到了懂事的年纪， ...¹⁶⁸

Rén cóng niángtāi li gūgū luòdì, dào huì jiào rén le, huì zǒulù le, shàngle xiǎoxué, dào le dǒngshì de niánjì, ...

*Člověk opustí lůno mateřské, naučí se chodit, jde do školy, dosáhne dospělosti, rozumu ...*¹⁶⁹

Onomatopoické citoslovce „呱呱“ (gūgū) se používá pro označení zvuku dětského pláče a tuto zvukovou stránku, kterou Gao Xingjian doplňuje scénou porodu, se překladatel rozhodl vypustit.

¹⁶⁶ YU, Yungen, *Onomatopoeia*, s. 710.

¹⁶⁷ LU, Sūn, *Vřava; Polní tráva*, s. 137.

¹⁶⁸ GAO, Xingjian, *Dubai*, s. 189.

¹⁶⁹ GAO, Xingjian, *Druhý břeh*, s. 16.

IV. Překlad popisem

Pokud onomatopoické citoslovce nemá potřebný ekvivalent nebo je jeho použití nevhodné, možným postupem je také nahrazení příslovcem ve větě, které funkci citoslovce popisuje¹⁷⁰, či prostým pojmenováním označovaného zvuku.

Lu 9 那是赵太爷的儿子进了秀才的时候，锣声**铿铿**的报到村里来， ...
Nà shì Zhào tàiyé de érzi jìnle xiùcai de shíhou, luóshēng **tāngtāng**
de bàodào cūn li lái, ...

*To bylo tehdy, když syn milostpána Džaa dosáhl hodnosti bakalářské
a zpráva o tom došla za zvuku gongů do vesnice.*¹⁷¹

V tomto příkladu se objevuje onomatopoické citoslovce „铿铿“ (tāngtāng) pro zvuky bubnů a gongů, které je v překladu opsáno.

Gao 9 扩大了沉重的脚步声和时钟的**滴答**声。¹⁷²

Kuòdàle de chénzhòng de jiǎobùshēng hé shízhōng de **dīdā** shēng.
*Ozvěna kroků se rozléhá čím dál silněji, do toho odbijení hodin.*¹⁷³

„滴答“ (dīdā) je onomatopoické citoslovce, které označuje zvuk hodin, většinou jejich tikot. Věta je součástí jevištní poznámky, proto není taková potřeba zvukovou formu zachovat a je pouze popsán význam citoslovce.

V. Motivovanost v cílovém textu

Ojedinele lze citoslovce onomatopoická či slova ikonicky motivovaná použít v cílovém textu, přestože se v textu výchozím neobjevují. Důvodem může být potřeba překladatele danou část textu tímto způsobem zdůraznit¹⁷⁴ nebo tak nahradit motivovanost jeho jiné části.

Lu 10 ... 但这还可担当，第一倒是肚子饿。

... dàn zhè hái kě dāndāng, dì-yī dào shì dùzi è.

¹⁷⁰ KNITTLOVÁ, Dagmar, *K teorii i praxi překladu*, s. 12.

¹⁷¹ LU, Sün, *Vřava; Polní tráva*, s. 113.

¹⁷² GAO, Xingjian, *Dubai*, s. 197.

¹⁷³ GAO, Xingjian, *Druhý břeh*, s. 23.

¹⁷⁴ YU, Yungen, *Onomatopoeia*, s. 711.

*To by se však bylo ještě sneslo, nejhorší bylo, že mu bručelo v břiše hlady.*¹⁷⁵

Zde používá Průšek sloveso „bručet“, které je ikonicky motivované, přestože čínskému originálu odpovídá spíše nepříznačný výraz „mít hlad“.

VI. Onomatopoické neologismy

Překladatel se také může setkat s onomatopoickými citoslovci, která nejsou ustálená a patří k výtvorům autora. Jedná se o příležitostné výrazy, které je podle Levého „možno zachovat, ale ne sdělit“¹⁷⁶. Jako možné řešení uvádí fonetický přepis. Pro ukázkou se uchýlíme k románu *Odysseus* (1922) Jamese Joyce, kterou uvádí Attridge¹⁷⁷. „Kran, kran, kran.“ a „Krandlkrankran.“ slouží ke zpodobnění zvuků tramvaje a v českém překladu je Aloys Skoumal ponechává v identické podobě¹⁷⁸.

Překladatel se však také může spolehnout na svou kreativitu a uchýlit se k tvorbě nového slova¹⁷⁹ či výraz přizpůsobit českému prostředí.

Gao 10 (学一位老太太题词的声音) 嚯嚯嚯嚯!¹⁸⁰

(Xué yī wèi lǎotàitai tí cí de shēngyīn) **Huò huò huò huò!**

(Napodobuje šeptání staré nápovědky.) **Šušušušušu!**¹⁸¹

Autor v tomto případě používá reduplikované onomatopoické citoslovce „嚯“ (huò), které se většinou používá pro zvuky smíchu nebo rychlého pohybu. Z jevištní poznámky je patrné, jaký zvuk má citoslovce představovat, proto překladatel mohl zvukovou podobu pozměnit blíže české představě šepotu. Zároveň ale zůstala zachována reduplikace i neologický charakter výrazu.

¹⁷⁵ LU, Sün, *Vřava; Polní tráva*, s. 136.

¹⁷⁶ LEVÝ, Jiří, *Umění překladu*, s. 108.

¹⁷⁷ ATTRIDGE, Derek, *Language as Imitation*, s. 1121.

¹⁷⁸ JOYCE, James, *Odysseus*, s. 271.

¹⁷⁹ YU, Yungen, *Onomatopoeia*, s. 715.

¹⁸⁰ GAO, Xingjian, *Dubai*, s. 188.

¹⁸¹ GAO, Xingjian, *Druhý břeh*, s. 16.

Závěr

Tato práce se zabývala čínskými citoslovci a zaměřila se na jejich překlad, k čemuž využila ukázek ze dvou čínských literárních děl a jejich překladů. Úvodní část práce nejprve pojednávala o příslušnosti citoslovcí k jazyku a jejich typických vlastnostech. Bylo stanoveno, že citoslovce k jazyku náleží a jsou jazykovými znaky, přestože mají některé rysy paralingvistických prvků. Mezi specifické vlastnosti tohoto slovního druhu byla zařazena jejich neobvyklá fonetická stránka, neohebnost, schopnost být syntakticky nezávislými a jejich široký význam závislý na kontextu.

V druhé kapitole byla charakterizována citoslovce v čínštině, o kterých lze konstatovat, že se v mnohém shodují s obecnou charakteristikou slovního druhu. Vyznačují se však také posílenou provázaností intonace a významu, po stránce morfologické se u nich objevuje reduplikace a ve větné skladbě mohou také vystupovat jako přísudek, příslovečné určení či přívlastek.

Následující část práce porovnávala vlastnosti čínských a českých citoslovcí a z tohoto srovnání vyplynulo, že hlavním rozdílem mezi citoslovci obou jazyků jsou jejich vlastnosti syntaktické. Čínská citoslovce se objevují v rolích přísudku, příslovečného určení a přívlastku, zatímco citoslovce česká se zapojují do větné skladby zpravidla ve funkci přísudku, podmětu či předmětu, avšak jen velmi zřídka.

Hlavním cílem práce bylo představení problematiky překladu citoslovcí a navržení možných překladatelských řešení. Překlad citoslovcí byl představen jako náročný proces, který komplikuje expresivita citoslovcí a obtížnost určení jejich významu. Za účelem překladu bylo doporučeno provést konfrontační analýzu, která pomůže určit jeho postup. Jestliže má jazyk vhodný ekvivalent, bývají citoslovce překládána stejným slovním druhem. Stává se však také, že ekvivalent neexistuje, není stylisticky vhodný či že překlad znemožňují gramatické rozdíly mezi češtinou a čínštinou. V takovém případě mohou být citoslovce přeložena jinými prostředky, mezi něž patří např. částice či celé věty, nebo jsou zcela vynechána. Všechny tyto uvedené postupy byly doloženy příklady z analyzovaných děl.

Překlad onomatopoických citoslovcí, o kterém bylo pojednáváno nezávisle, je problematický především z důvodu jejich motivované zvukové podoby. Zvuková forma těchto citoslovcí je významná, a proto je úkolem překladatele ji reprodukovat. Pokud je

v cílovém jazyce onomatopoické citoslovce s odpovídajícím významem i zvukovou podobu, bývá v překladu použito. V jiných případech však onomatopoické citoslovce nemusí mít vhodný ekvivalent, nemusí být stylisticky vhodné či jej v cílovém jazyce nelze ve funkci stejného větného členu použít. Tehdy mohou být k překladu využita slova ikonicky motivovaná. Překladatel se dále může uchýlit k opisu citoslovce pojmenováním jeho významu, k tvorbě nového citoslovce, k fonetickému přepisu či vypuštění citoslovce, což opět dokládáme příklady z analyzované literatury.

Citoslovce stále patří mezi slovní druhy, kterým není věnováno příliš pozornosti, a proto tato oblast poskytuje mnohé příležitosti pro další bádání, zvláště v českém prostředí. Na tuto práci mohou navázat studie se zaměřením na výskyt a četnost čínských citoslovcí, na jejich pozici ve větné skladbě či na význam vybraných citoslovcí analýzou korpusů. Z hlediska překladu by byla užitečnou prací rozsáhlejší komparativní studie čínských textů a českých překladů, která by statisticky zpracovala používaná řešení překladu citoslovcí.

Resumé

This bachelor thesis aims to characterize interjections as a part of speech, describe the qualities of Chinese interjections and compare them with interjections in Czech. The main goal of the thesis is to introduce solutions to translation of Chinese interjections to Czech. For this purpose, data was collected, and analysis of two works of Chinese literature and their Czech translations was performed. In conclusion, interjections were described as words which are typically phonologically marked, syntactically independent and cannot be inflected, as is the case with Chinese and Czech interjections. The main difference between these languages is the type of sentence members the interjections can function as. Their translation is concluded to be a demanding process requiring a careful analysis, which does not necessarily result in direct translation. Instead, interjections are often translated using different parts of speech or sentence members, or not translated at all.

Key words: Chinese language, interjections, onomatopoeia, translation

Seznam literatury

AMEKA, Felix. Interjections: The universal yet neglected part of speech. *Journal of Pragmatics* [online]. Amsterdam: Elsevier, 1992, vol. 18, iss. 2–3, s. 101–118 [cit. 2. 4. 2014]. ISSN 0378-2166. Dostupné z: http://pubman.mpdl.mpg.de/pubman/item/escidoc:855720:1/component/escidoc:855719/Ameka_1992_Interjections_J_Pragm_1992.pdf

ANDRŠ, Dušan. Mo Jen: Vzducholod' (in Plav). *iLiteratura.cz* [online]. iLiteratura.cz, 2014 [cit. 25. 4. 2014]. ISSN 1214-309X. Dostupné z: <http://www.iliteratura.cz/Clanek/32549/mo-jen-vzducholod-in-plav>

ATTRIDGE, Derek. Language as Imitation: Jakobson, Joyce, and the Art of Onomatopoeia. *MLN* [online]. Baltimore: Johns Hopkins University Press, 1984, vol. 99, iss. 5, s. 1116–1140 [cit. 2. 4. 2014]. ISSN 00267910. Dostupné z: <http://www.jstor.org/stable/2905403>

Baidu cidian [online]. Baidu, ©2014. [Cit. 24. 4. 2014]. Dostupné z: <http://dict.baidu.com/>

BĚLIČ, Jaromír. Hele, tenhle tudle hnedle takhle.... *Naše řeč* [online]. Praha: Ústav pro jazyk český AV ČR, 1970, roč. 53, č. 4–5, s. 228–234 [cit. 2. 4. 2014]. ISSN 0027-8203. Dostupné z: <http://nase-rec.ujc.cas.cz/archiv.php?art=5512>

Členící znaménka. *Pravidla.cz: pravidla českého pravopisu* [online]. [Cit. 15. 4. 2014]. Dostupné z: <http://www.pravidla.cz/vice/clenici-znamenka/?kapitola=11>

ČMEJRKOVÁ, Světlá et al. *Čeština, jak ji znáte i neznáte*. Praha: Academia, 1996. ISBN 8020005897.

DENHAM, Kristin a Anne LOBECK. *Linguistics for Everyone: An Introduction* [online]. 2nd ed. Boston: Cengage Learning, 2012 [cit. 27. 4. 2014]. ISBN 9781111344382. Dostupné z: <http://books.google.cz/books?id=3qJLY4YZBiwC&printsec=frontcover&hl=cs>

DUŠKOVÁ, Libuše et al. *Mluvnice současné angličtiny na pozadí češtiny*. 3. vyd. Praha: Academia, 2006. ISBN 8020014136.

GAO, Xingjian. *Druhý břeh*. Mníšek pod Brdy: Na konáři, 2012. ISBN 978-80-904487-4-2.

GAO, Xingjian. *Dubai: Dujiaoxi* [online]. [Cit. 14. 4. 2014]. Dostupné z: <http://cachefile31.rayfile.com/zh-cn/download/9106e910c40e5c14455e1bcdb6799215/独白.pdf>

GB/T 16159—2012. *Basic rules of the Chinese phonetic alphabet orthography* [online]. Zhongguo guojia biao zhun hua guan li wei yuan hui, 2012 [cit. 3. 4. 2014]. Dostupné z: <http://www.pthyygf.org/d/file/guifanbiaozhun/guifanbiaozhun/2012-09-07/392c4c912cab7a2656122eb38aea69bd.pdf>

GREPL, Miroslav et al. *Příruční mluvnice češtiny*. Vyd. 2., opr. Praha: Nakladatelství Lidové noviny, 2012. ISBN 978-80-7106-624-8.

GODDARD, Cliff. *Semantic Analysis: A Practical Introduction* [online]. 2nd ed. Oxford: Oxford University Press, 2011 [cit. 3. 4. 2014]. ISBN 978-0-19-956028-8. Dostupné z: <http://books.google.cz/books?id=qfar1cmATvUC&printsec=frontcover&hl=cs>

HARDY, Thomas. *Tess z d'Ubevillů*. 3. vyd. v Odeonu. Praha: Odeon, 1975.

HAYWOOD, Louise M., Michael THOMPSON a Sándor HERVEY. *Thinking Spanish Translation: A Course in Translation Method, Spanish to English* [online]. 2nd ed. New York: Routledge, 2009 [cit. 3. 4. 2014]. ISBN 0-203-88601-1. Dostupné z: <http://books.google.cz/books?id=EOxI9IWu2XMC&printsec=frontcover&hl=cs>

HERVEY, Sándor, Michael LOUGHRIDGE a Ian HIGGINS. *Thinking German Translation: A Course in Translation Method: German to English* [online]. New York: Routledge, 2003 [cit. 3. 4. 2014]. ISBN 9781134818976. Dostupné z: <http://books.google.cz/books?id=YaOIAgAAQBAJ&printsec=frontcover&hl=cs>

CHAO, Yuan Ren. *A Grammar of Spoken Chinese*. 2nd printing. Berkeley: University of California Press, 1970. ISBN 0520002199.

Chinese Grammar: Interjections [online]. [Cit. 2. 4. 2014]. Dostupné z: <http://faculty.arts.ubc.ca/tli/Grammar/12.pdf>

CHRISTENSEN, Matthew B. *English Grammar for Students of Chinese: The Study Guide for Those Learning Chinese* [online]. USA: The Olivia and Hill Press, 2011 [cit. 3. 4. 2014]. ISBN 0934034397. Dostupné z: <http://books.google.cz/books?id=0H0LpATiLxwC&printsec=frontcover&hl=cs>

JOYCE, James. *Odysseus*. Vyd. 2. (tohoto překladu a v Odeonu 1.) Praha: Odeon, 1976.

KARLÍK, Petr, Marek NEKULA a Jana PLESKALOVÁ, ed. *Encyklopedický slovník češtiny*. Praha: Nakladatelství Lidové noviny, 2002. ISBN 807106484X.

KLEŇHOVÁ, Eliška. Pojetí interjekcí v některých českých mluvnicích. *Naše řeč* [online]. Praha: Ústav pro jazyk český AV ČR, 2011, roč. 94, č. 5, s. 242–255 [cit. 2. 4. 2014]. ISSN 0027-8203. Dostupné z: https://www.google.com/url?q=http://www.ceeol.com/aspx/getdocument.aspx%3Fflogid%3D5%26id%3Da90e91c1-524e-4088-a076-a1475dd78437&sa=U&ei=uBs8U_PoO4G24wT0_4GIBQ&ved=0CAcQFjAC&client=internal-uds-cse&usg=AFQjCNGu5ACq086euvDY0AvOx_3q4CRQuw

KLEŇHOVÁ, Eliška. Postavení a užívání interjekcí v současné češtině. *Naše řeč* [online]. Praha: Ústav pro jazyk český AV ČR, 2012, roč. 95, č. 5, s. 238–254 [cit. 2. 4. 2014]. ISSN 0027-8203. Dostupné z: https://www.google.com/url?q=http://www.ceeol.com/aspx/getdocument.aspx%3Fflogid%3D5%26id%3D30245ece-003d-4b9e-a814-a6415bf39150&sa=U&ei=NRs8U7U_6eThBPmegJAJ&ved=0CAUQFjAA&client=internal-uds-cse&usg=AFQjCNHVi_hoSSqJemZPopFYkWFR0QLQAw

KNITTLOVÁ, Dagmar. *K teorii i praxi překladu*. 2. vyd. Olomouc: Univerzita Palackého, 2000. ISBN 80-244-0143-6.

KROUPOVÁ, Libuše. K citoslovcím v češtině a slovenštině. *Naše řeč* [online]. Praha: Ústav pro jazyk český AV ČR, 1977, roč. 60, č. 2, s. 68–75 [cit. 20. 4. 2014]. ISSN 0027-8203. Dostupné z: <http://nase-rec.ujc.cas.cz/archiv.php?art=5979>

KUFNEROVÁ, Zlata et al. *Překládání a čeština*. Praha: nakl. H&H, 1994. ISBN 8085787148.

LEVÝ, Jiří. *Umění překladau*. 4., upr. vyd. Praha: Apostrof, 2012. ISBN 978-80-87561-15-7.

LI, Dejin a Meizhen CHENG. *A Practical Chinese Grammar for Foreigners*. Beijing: Sinolingua, 1988. ISBN 0-835-11917-3.

LU, Sün. *Vřava; Polní tráva*. Praha: Svoboda, 1951.

LU, Xun. *A Q zhengzhuan* [online]. [Cit. 2. 4. 2014]. Dostupné z: <http://www.chinaspirit.net.cn/luxun/nah/nah08.html>

MA, Zhen. *Jianming shiyong Hanyu yufa jiaocheng*. Beijing: Beijing daxue chubanshe, 1997. ISBN 7-301-03375-3.

MO, Yan. *Feiting* [online]. Nunu shufang [cit. 30. 4. 2014] Dostupné z: <http://book.kanunu.org/book3/8253/182812.html>

Nciku [online]. Nciku, ©2014. [Cit. 24. 4. 2014]. Dostupné z: <http://www.nciku.com/>

NORD, Christiane. *Text Analysis in Translation: Theory, methodology, and didactic application of a model for translation-oriented text analysis*. Amsterdam: Rodopi, 1991. ISBN 90-5183-311-3.

NORMAN, Jerry. *Chinese*. New York: Cambridge University Press, 1988. ISBN 0521296536.

PELLATT, Valerie a Eric T. LIU. *Thinking Chinese Translation: A Course in Translation Method: Chinese to English*. New York: Routledge, 2010. ISBN 0-203-84931-0.

PETR, J. et al. *Mluvnice češtiny 2: Tvarosloví*. Praha: Academia, 1986.

POKORNÝ, Jan a Milan HANULIAK. *Lingvistická antropologie: jazyk, mysl a kultura* [online]. Praha: Grada Publishing, 2010 [cit. 3. 4. 2014]. ISBN 978-80-247-2843-8. Dostupné z: <http://books.google.cz/books?id=jlNbZ-n50ToC&printsec=frontcover&hl=cs>

QIAN, Nairong, ed. *Xiandai Hanyu Gailun*. Taipei: Shi Da Dashu, 2002. ISBN 957-496-299-7.

ROSS, Claudia a Jing-heng Sheng MA. *Modern Mandarin Chinese Grammar* [online]. New York: Routledge, ©2006 [cit. 15. 4. 2014]. ISBN 9780203799932. Dostupné z: http://www.kinezika.info/pdf/ModernMandarinChineseGrammar_Textbook.pdf

ROZEHNAL, Ivo. Kde se vzalo »hmm« a »mmm«? In: *Pročproto* [online]. Pročproto, 2012. [Cit. 24. 4. 2014]. Dostupné z: <http://procproto.cz/zajimavosti-a-novinky/kde-se-vzalo-hmm-a-mmm/>

SAUSSURE, Ferdinand de. *Kurs obecné lingvistiky*. 3. upr. vyd. Praha: Academia, 2007. ISBN 9788020015686.

SHAO, Jingmin. *Xiandai hanyu tonglun*. Shanghai: Shanghai jiaoyu chubanshe, 2007. ISBN 9787544413497.

SLEZÁKOVÁ, Markéta. Wow! To 'sem teda nečekala! Oops! To 'sem nechtěla! O cizích slovech, ale nejen o nich, I. *Naše řeč* [online]. Praha: Ústav pro jazyk český AV ČR, 2006, roč. 89, č. 2, s. 57–65 [cit. 2. 4. 2014]. ISSN 0027-8203. Dostupné z: <http://nase-rec.ujc.cas.cz/archiv.php?art=7879>

Slovní druhy v čínštině. *Wiki UPOL* [online]. Poslední změna 17. 9. 2013 08:44. [Cit. 17. 4. 2014]. Dostupné z: http://wiki.cinstina.upol.cz/index.php/Slovní_druhy_v_čínštině

SOCHROVÁ, Marie. *Český jazyk v kostce pro SŠ* [online]. 2. vyd. Praha: Fragment, 2009 [cit. 3. 4. 2014]. ISBN 8025309509. Dostupné z: <http://books.google.cz/books?id=7W4IAQAAQBAJ&printsec=frontcover&hl=cs>

STEDE, Manfred a Birte SCHMITZ. Discourse Particles and Discourse Functions. *Machine Translation* [online]. Netherlands: Kluwer Academic Publishers, 2000, vol. 15, iss. 1–2, s. 125–147 [cit. 2. 4. 2014]. ISSN 1573-0573. Dostupné z: http://download.springer.com/static/pdf/428/art%253A10.1023%252FA%253A1011112031877.pdf?auth66=1396624173_a9c2fc418c05dc346789c22a284e3779&ext=.pdf

SUN, Dejin. *Hanyu yufa jiaocheng*. Beijing: Beijing yuyan wenhua daxue chubanshe, 2002. ISBN 756191069X.

ŠTĚPÁN, J. K interjekcím označujícím zvuky zvířat. *Slovo a slovesnost* [online]. Praha: Ústav pro jazyk český AV ČR, 1980, roč. 41, č. 3, s. 204–207 [cit. 3. 4. 2014]. ISSN 0037-7031. Dostupné z: <http://kramerius.lib.cas.cz/search/i.jsp?pid=uuid:c75f7f05-530d-11e1-1418-001143e3f55c>

VOCHALA, Jaromír. *Čínsko-český a česko-čínský slovník*. Voznice: Leda, 2003. ISBN 8073350114.

VONDRÁČEK, Miloslav. Citoslovce a částice — hranice slovního druhu. *Naše řeč* [online]. Praha: Ústav pro jazyk český AV ČR, 1998, roč. 81, č. 1, s. 29–37 [cit. 2. 4. 2014]. ISSN 0027-8203. Dostupné z: <http://nase-rec.ujc.cas.cz/archiv.php?art=7419>

WALLS, Jan W. a Yvonne Li WALLS. *Using Chinese: A Guide to Contemporary Usage* [online]. Cambridge, N.Y.: Cambridge University Press, 2009 [cit. 3. 4. 2014]. ISBN 9780511840746. Dostupné z: <http://ebooks.cambridge.org/ebook.jsf?bid=CBO9780511840746>

WEN, Shaoxian. *An Active Modern Chinese Grammar & Translation (with simplified Chinese example sentences)* [online]. Hong Kong: Everflow Publications, 2013 [cit. 17. 4. 2014]. ISBN 9881517885. Dostupné z: <http://books.google.cz/books?id=NdOcAQAAQBAJ&printsec=frontcover&hl=cs>

WHARTON, Tim. *Pragmatics And Non-Verbal Communication* [online]. Cambridge: Cambridge University Press, 2009 [cit. 3. 4. 2014]. ISBN 978-0-521-69144-4. Dostupné z: <http://www.stiba-malang.ac.id/uploadbank/pustaka/MKLINGUISTIK/PRAGMATICS%20&%20NON%20VERBAL%20COM%20WHARTON.pdf>

WIERZBICKA, Anna. *Cross-Cultural Pragmatics: The Semantics of Human Interaction*. 2nd ed. Berlin: Gruyter, 2003. ISBN 3-11-017769-2.

Xiandai Hanyu cidian. 6. vyd. Beijing: The Commercial Press, 2013. ISBN 9787100084673.

Xin Ying-Han fanyi jiaocheng: Di-jiu zhang nishengci de fanyi da'an. *Wenku* [online]. [Cit. 17. 4. 2014]. Dostupné z: <http://wenku.baidu.com/view/f515cd7031b765ce05081408>

YANG, Li-chiung. Meaning and Context: Prosodic Variation of Interjections in Conversational Speech. *Speech Prosody 2010* [online]. 2010, vol. 100380, s. 1-4 [cit. 2. 4. 2014]. Dostupné z: <http://speechprosody2010.illinois.edu/papers/100380.pdf>

YIN, Binyong a Mary FELLE. *Chinese Romanization: Pronunciation & Orthography*: Hanyu pinyin he zhengcifa. Beijing: Sinolingua, 1990. ISBN 7-80052-148-6.

YIP, Po-Ching a Don RIMMINGTON. *Chinese: A Comprehensive Grammar*. London: Routledge, 2004. ISBN 0-415-15031-0.

YIP, Po-Ching a Don RIMMINGTON. *Chinese: An Essential Grammar* [online]. 2nd ed. New York: Routledge, 2005 [cit. 3. 4. 2014]. ISBN 9781134779833. Dostupné z: http://books.google.cz/books?id=CX4_tKNAJC0C&printsec=frontcover&hl=cs

YU, Yungen. Onomatopoeia. In: CHAN, Sin-Wai a David E. POLLARD, ed. *An Encyclopaedia of Translation: Chinese-English, English-Chinese*. 1st paperback ed. Hong Kong: Chinese University Press, 2001, s. 706–715. ISBN 962-201-997-8.

ZHU, Dexi. *Yufa jiangyi*. Beijing: Shangwu yinshuguan, 1982. ISBN 7100020018.

ZIMA, Jaroslav. *Expresivita slova v současné češtině: studie lexikologická a stylistická*. Praha: Nakladatelství Československé akademie věd, 1961.